

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: *Etbin Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

ODBORNIKI CANKARJEVE USTANOVE

Louis Kaferle, predsednik; Vatro J. Grill, podpredsednik; Louis Zorko, tajnik; Joseph Frančeskin, blagajnik; Joseph Jauch, zapisnikar.

Nadzorniki: Ludvik Medvešek, John Krebel, Jennie Dagarin.

Prosvetni odbor: Ivan Jontez, Milan Medvešek, Frank Česen.

Gospodarski odbor: Vincent Salmich, John Tavčar, Felix Strumbel, Leo Poljšak, Mary Somrak, Pavla Klinc, Anton Jankovich.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

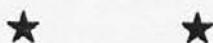
Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio,
under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

3 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

PACIFISTIČNA SLEPOST	57
ZVONKO A. NOVAK: MALIKOV MOČ POGUBA JE ČLOVEKA.....	62
(pesem)	
E. K.: VEČER V OPERI	62
MARY JUGG: ZNAMENITA AMERIŠKA SVOBODOMISELKA	66
ATOMSKA ENERGIJA V ČLOVEŠKI SLUŽBI	69
ANGELO CERKVENIK: ŽRTEV (drugo dejanje)	72
IVAN JONTEZ: SLOVENSKE USTANOVE V CLEVELANDU.....	76
PLES MRTVIH OPIC	79
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	82
E. K.: DREJČETOVA POT (nadaljevanje)	84

C G

[illegible]

Before me, a Notary Public in and for the State and county aforesaid, personally appeared Mr. Louis Zorko, who, having been duly sworn according to law, deposes and says that he is the business manager of the Cankarjev glasnik and that the following is, to the best of his knowledge and belief, a true statement of the ownership, management (and if a daily paper, the circulation), etc., of the aforesaid publication for the date shown in the above caption, required by the Act of August 24, 1912, as amended by the Act of March 3, 1933, embodied in section 537, Postal Laws and Regulations, printed on the reverse of this form, to wit:

Editor Mr. Etbin Kristan, 23 Beech Tree St., Grand Haven, Mich.

Business Managers: Louis Zorko, 6411 St. Clair Avenue,
Cleveland, Ohio.

3. That the owner is: (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of stockholders owning or holding one per cent or more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a firm, company, or other unincorporated concern, its name and address, as well as those of each individual member, must be given.)

Cankar Foundation is an organization operating on non-profit basis.

Louis Kaferle, Pres., 18807 Kewanee Ave., Cleveland, Ohio.
Vatro Grill, Vice Pres., 6231 St. Clair Ave., Cleveland, O.
Louis Zorko, Sec'y, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.
Joseph Franceskin, Treas., 423 E. 152 St., Cleveland, Ohio.
land, O.

3. That the known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 per cent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: (If there are none, so state.) There are none.

4. That the two paragraphs next above, giving the names of the owners, stockholders, and security holders, if any, contain not only the list of stockholders and security holders as they appear upon the books of the company but also, in cases where the stockholder or security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting, is given; also that the said two paragraphs contain statements embracing affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than that of a bona fide owner; and this affiant has no reason to believe that any other person, association, or corporation has any interest direct or indirect in the said stock, bonds, or other securities than as so stated by him.

5. That the average number of copies of each issue

O televiziji ali gledanju na daljavo ima večina ljudi pretirane upe. Pogostoma ugiba kdo, kako bo sedel doma s telefonskim slušalom v roki in jasno videl človeka, s katerim govori, pa je prepričan, da se to prav kmalu zgodi. Eksperimenti s televizijo so res že zelo napredovali in prinesli praktične rezultate. V Angliji so predlanskim začeli s televizijo, v Ameriki se izdelovalci radijskih aparatov pripravljajo zanj, ampak s telefonom je druga reč. Predvsem tehnične težave za spojitve televizijskega aparata s telefonom še nikakor niso premagane. Žice, ki so dobre za telefon, ne bi nikakor mogle služiti televiziji in kadar se izdela televizijski oddajnik in sprejemnik, ki se more spojit s telefonom, bo tak aparat tako drag, da bo komaj kdo razen milijonarjev mogel sanjati o njem. Kadar pride tako daleč, je najbolj verjetno, da bo nekoliko central, odkoder bo mogoče telefonirati s televizijo, preden pa pride to v privatne hiše, bodo najbrže sedani otroci že precej v letih.

Vitamini bodo morda kmalu začeli zanimati vrtnarje in nemara tudi poljedelce. Že nekaj časa so krožile po strokovnjaških listih trditve, da vitamina B in C zelo ugodno vplivata na rast. Temu so drugi oporekali. Sedaj pa prihaja iz Iowe poročilo, da so na državnem vseučilišču delali dolgotrajne poskuse, pri katerih so razne rastline hranili z omenjenima vitaminama in dosegli nedvomne ugodne rezultate; uspehi se kažejo na listju in na plodovih, ki so večji in težji, listje pa je trdnjše, debelejše in temnejše kot pri rastlinah, katerim se niso dajali vitamini. Kemija je zadnje čase podala razna odkritja, ki so važna na vrtu, v rastlinjakih in v hiši. Nekatere kemikalije pomagajo rastlinskim odrezkom, da naredo koranine, druge pospešijo utrditev rastlin, kadar se presade. Umetna gnojiva imajo razen splošno potrebnega dušika razne sestavine, ki so dobre za razne rastline. Če se bo to še nekoliko nadaljevalo, bo moral vsak vrtnar in kmet poznati nekaj kemije, če bo hotel imeti uspeh s tem, kar seje in sadi.

of this publication sold or distributed, through the mails or otherwise, to paid subscribers during the twelve months preceding the date shown above is (This information is required from daily publications only.).

Louis Zorko, Manager

Sworn to and subscribed before me this 30th day of
September, 1940.

John N. Rogel, Notary Public

My commission expires February 255. 1943

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

IV.
LETNIK
1940-1941

♦
3,
številka

Pacifistična slepost

Ljubezen do miru je lepa lastnost in čustva, s katerimi je spojena, so plemenita. Pri tem se sicer ne moremo sklicevati na naravo, kar so včasih pacifistični propagatorji poskušali, kajti kamor pogledamo v prirodi, najdemo boj, neprizanesljiv in okruten, v živalstvu in v rastlinstvu, boj za prostor, boj za zrak, boj za živež. Nekatere živali moré tudi zaradi zadoščenja, ki jim ga daje ubijanje. To neutajivo dejstvo je dalo silnikom argument — poleg drugih — s katerim opravičujejo razbojništvo na debelo in zatiranje slabejših. "Vojna je bila in vojna bo, dokler bodo ljudje na svetu," pripovedujejo svojim sužnjem in pozivajo matere, naj rode sinove za "slavo domovine." Zaničljivo deklamira Mussolini o neizogibnosti vojne in Hitlerjevi filozofi dokazujejo, da imajo Nemci kot izvoljeno pleme pravico, podjarmiti si "nižje" narode, kakor ima lev pravico, ubiti gazelo, a ne povedo, kateri Nemci in koliko Nemcev bi gospodovalo in koliko bi jih samih ostalo v tlačanstvu, hujšem kot je bilo v fevdalnih časih.

Logika zavojevalcev, ki se sklicujejo na prirodni zakon, ne drži, kajti nekatere živali so pač kanibalske, toda mnogo ni takih in večina roparskih zverin kolje iz potrebe, ker so ustvarjene kot mesojedke. Človek pa nima nobene prirodne potrebe, da bi ubijal druge ljudi, razen če ga oni napadejo in se ne more drugače braniti. Tedaj pa ima pravico in po naravnem zakonu samoohranitve dolžnost, da se zaščiti kakor more in če ne gre nikakor drugače s tem, da konča življenje, ki ogrožuje njegovo. Kakor je narava nekaterim svojim bitjem dala mogočno napadalno orožje, tako je drugim dala uspešna obrambna sredstva, ki so v mnogih slučajih usodepolna za napadalce.

Da je v prirodi na vseh koncih in krajih večen boj, je resnica, ki se ne da ne izbrisati, ne prezreti. Tudi za človeka velja ta zakon, toda iz tega nikakor ne sledi neizogibnost vojne in zakon boja ne daje podlage trditvi, da ne bo vojna nikdar izginila s sveta. Vojna ni edina oblika boja in morilno orožje ni

edino njegovo sredstvo. Vsa zgodovina človeške kulture od tistih meglenih dni, ko je prvi divjak porabil prvi kamen za orodje, pa do najnovejših čudežnih odkritij in izumov je nepretrgana veriga bojev, bojov z naravnimi zaprekami, z nedostatki sredstev, s predsodki, z nezaupljivostjo, z lastnimi dvomi, z ljudskim konservatizmom in njegovimi svetinjami in dogmami, z vsakovrstnimi silami, ki so često bojovnike gnale v obup, pa so naposled vendar bile premagane in so se morale umakniti s pota napredka. Brez teh bojev bi človek še vedno živel v duplinah, bolj siromašno kot mravlje in čebele, slutil demone v vetru, hudobne duhove v valovih, sovražna božanstva v ognju, ali pa bi bil izginil, nesposoben, da se ubrani živih in neživih sil, ki so mu stregle po življenju. Vse vojne, kar jih je zaznamovanih v zgodovini in kar jih ni znanih nobenemu zgodovinarju, so le majhen zlomek v svoti bojev, materialnih in idejnih, ki jih je preživelo človeštvo in vse skupaj niso toliko vplivale na razvoj življenja kolikor izum pisave, tiska, tkanja in zidanja, odkritje parne in električne sile, ustanovitev budhizma in krščanstva, iznajdba avtomobila in letala. Vsi ti boji, kolikor koli so zahtevali muk in trpljenja in težkih žrtev, so prinesli pozitivne uspehe, gladili življenje pot, ustvarjali bogastva, gmotna in duševna, dvigali človeka in ga oplemenjevali. In dokler bo v njem živ mogočni nagon, ki ga je gonil in ga goni naprej in navzgor, dokler bo v njem gorelo hrepenenje po znanju in spoznanje, po boljšem in lepšem, bo boj v tisočeri oblikah, a čim večji bodo uspehi takega boja, tem večji bo njegov odpor proti surovosti in divjaštvu in proti najsilnejšemu izrazu barbarstva, vojni. Prirodne sile delujejo kakor da so — z ozirom na človekove želje in potrebe—gluhe in slepe; reka nenadoma naraste in poplavi polja in travnike, napade mesta in vasi, odnese cele hiše, potopi ljudi in živali in zapusti za seboj nerodovitno zemljo, razvaline in grobove; strela požiga domove in hleve; ciklon poruši na svoji poti, kar je zidano in kar je zraslo, vrta omare in vozove v zraku kakor igrače, meče žive ljudi kakor žoge; potresi in vulkani ubijajo in uničujejo na debelo, razdenejo cela mesta, poplavijo cele otoke, pomore v kratkih urah ali minutah na tisoče, na stotisoče ljudi. V zraku, v zemlji, v vodah živi na milijone nevidnih mikrobov, deloma koristnih in potrebnih za rast in življenje, a tudi nevarnih povzročiteljev bolezni in umiranja. V jamah in tovarnah, v gozdu in v domu, v zračnih višavah in na morskih valovih groze nevarnosti in love svoje žrtve.

Človek je napredoval in njegovo življenje se je popravilo, postalo je ugodnejše, lepše in varnejše kot v časih naših davnih

pradedov, toda zemlja še ni postala paradiž, kjer bi mogel živeti brez truda in brez skrbi. Povsod ga kličejo nasprotujoče sile na boj v nešteti oblikah in jasno je, da bi na teh poljanah najbolje uspel, če bi njegova prizadevanja vodila sloga in vzajemnost. Vsako prizadevanje, da se doseže taka človeška družba, je zdravo in zasluži vsako podporo in vsako sodelovanje. Cilj, ki se sveti v človekovi ideji, se tudi v praksi lahko doseže, če se izpolnijo pogoji zanj.

Če se izpolnijo pogoji ... !

Kakor je rastlina odvisna od zemlje, zraka, toplote, kakor je lokomotiva mrtva stvar, dokler kurjač ne zakuri pod kotlom in strojevodja ne potegne roča, kakor mora slikar imeti platno, barve, čopič, oko in smisel in izurjenost v svoji umetnosti, da more nastati slika, kakor se v naravi in v laboratoriju vse zgodi tako kakor določajo pogoji, tako se družabne izpremembe vrše le kot posledice pogojev in dokler ne bo na zemlji pogojev za mir, ne bo miru, a dokler bodo pogoji za vojno, bo vojna, ki je ne preprečijo niti molitve vernikov, niti demonstracije mladeničev in deklet. Kadar doseže voda potrebno toploto, mora zavreti in kadar pade železo v vodo, se mora potopiti.

Pacifizem ima svoj pomen za bodočnost, toda tudi zanjo ni nič vreden, če ne spozna natanko, kaj povzroča in mora povzročati vojne in kaj se more in mora storiti, da se odpravijo vsi razlogi človeškega klanja s sveta. Učenec socijalnih razmer se ne sme zadovoljiti z nobeno dogmo in kadar najde kakšno pravilo, ne sme pozabiti na možnost izjem, kajti če ne vzame tudi teh v poštev, lahko izgubi igro in bo začuden sam nad seboj kakor so bili začudeni ob izbruhu in poteku sedanje vojne vsi, ki so hoteli vse družabne dogodke razložiti z eno samo, univerzalno formulo. Kakor postane najbolj učinkovito zdravilo lahko strup, tako je najlepša pacifistična pridiga lahko škodljiva in pogubna, če pride ob nepravem času in v nepravih razmerah.

Prav sedaj pa so razmere take in je čas tak, da za pacifistično taktiko v navadnem smislu ni prostora; pravi pacifizem, ki gleda v bodočnost, a vidi reči take, kakršne so, ne pa kakor bi želel, da bi bile, ima sedaj eno samo nalogo: Pomagati z vsemi močmi, da se zatre fašizem v vsaki podobi in pod vsakim imenom in s tem odpravi največja nevarnost za svetovni mir, za vsako svobodo in za vsako demokracijo. Kajti dokler bo vladal fašizem, ne more biti miru razen mir, kakršen vlada v podzemeljski ječi ali pa na pokopališču. Zmaga fašizma bi pomenila izpremembo vsega sveta v ogromno koncentracijsko taborišče, v katerem nihče ne bi smel pridigati nikakršne vrste pacifizma in če bi poskusil, bi mu za vekomaj zamašili usta kakor so jih vsem, ki so

se upali ziniti le eno besedo, če se ni vjemala z idejami firerja in dučeta.

Seveda, po Ameriki se še vedno raznaša bajka, da Zedinjenim državam ne preti nobena nevarnost in jim zato ni treba nobenih vojaških priprav. Kdor veruje v pravljice o Vilah, o Miklavžu in o hudiču, prižge o polnoči plamen nad zakladom, je lahko tudi v sedanjih časih "aktiven pacifist," a kdor ne živi v nepristopnih hribih, kamor ne pride nobena vest ali pa ni prespal zadnjih let, mora spoznati razliko med bajko in resnico in gledati na svet z očmi sedanjega časa, ne pa presoјati reči s stališča svojih otroških let.

Tudi v Evropi ni nikomur grozila nevarnost, dokler ni "stradajoča" Nemčija zgradila svoje ogromne vojne mašine, ki presega s svojo tehniko vse, kar je bog Mars v preteklosti ustvaril. Kdor je, ko so začele prihajati vesti o tajnem oboroževanju iz Nemčije, svaril in opozarjal na nevarnost, je bil zasmehovan in pravili so mu, da vidi strahove. Hitler sam je na vse strani pošiljal izjave miroljubnosti in ker so vse države želele mir, so mu verjele. Ko so spoznale, ne vse obenem, ampak ena za drugo, da ni dovolj, želeli mir in se varovati vsakega koraka, ki bi se lahko tolmačil kot izzivanje ali pomanjkanje nevtralnosti, je bilo prepozno. Mir ni nikdar odvisen le od tistega, ki ga hoče, ampak veliko bolj od tistega, ki ga noče in cela vrsta držav v Evropi, ki so vse hotele ohraniti mir na vsak način, je dobila to lekciјo — ko jim ni več pomagala.

V enakem položaju so sedaj Zedinjene države. Danes jih Hitler ne more napasti, ker je preveč zaposlen z Anglijo in zato pripoveduje časnikarjem, da je misel napada na Ameriko smešna. Podobno je govoril Čehom, ko je udrl v Avstrijo in Poljakom je zagotavljal večno prijateljstvo, ko je ropal na Češkem. Zakaj naj bi bila njegova beseda za Ameriko več vredna? Zakaj imajo naciji svojo "Auslands Organisation," ki skuša spraviti zadnjega Nemca na svetu pod kontrolo berlinske vlade in gestapa? Zakaj "eksercirajo" rjavosrajčnike po vsej južni in centralni Ameriki in čemu imajo naši bundovci vojaške vaje? Zakaj so v Columbiji nakupili toliko zemljišč, da se je ondotna vlada ustrašila? Zakaj so v Guatemali po sili hoteli kupiti neki otok, ki nima kot selišče nobene, kot baza za ladje pa ogromno vrednost?

V Monakovem imajo Nemci svoj "Geopolitični (svetovno politični) zavod" in njegov predsednik, general Haushofer, ki ga štejejo med resne može v Nemčiji, je javno dejal:

"Nobeno pleme nima večje pravice, vladati v Ameriki kot nemško ... Kadar bomo gotovi, da nastopimo kot svetovna sila, bomo lahko računali

na milijone Nemcev, ki so pomagali, da je postal severo ameriški kontinent najbogatejši na svetu. Nikdar ne smemo pozabiti, da velikemu delu Zedinjenih držav ni treba, da bi postal nemški. Nemški je!... Naloga, da prevzamemo severno Ameriko, bo primeroma lahka..."

To se bolj vjema z nemškimi nameni in razglasitev zveze Japonske z Nemčijo in Italijo govori drugače kot Hitlerjeve besede, ki se menjajo kakor veter piha. Naciji sanjajo o Ameriki prav tako kakor o Afriki in obrambno silo Amerike omalovažujejo bolj kot ono Anglije. Neštete izjave njihovih voditeljev, vštevši Hitlerja, potrjujejo njihovo vero, da "Amerikanec ni vojak in ga bo nemška peta pogazila kakor črva."

Dasi je sporazum med Nemčijo, Italijo in Japonsko star, vendar mislijo čedni bratci, da so ustrahovali Ameriko, ko so izdali noto o svoji "solidarnosti," ker je jasno, da je namenjena v prvi vrsti, prav za prav izključno Zedinjenim državam. V Evropi so naciji s strahovanjem mnogo dosegli, le z Anglijo so se temeljito urezali, pa računajo, da se bodo začele Amerikancem hlače tresti, videčim, kakšne tri sile so pripravljene zanje. Pa — mislijo — bodo nehali izzivati, to se pravi, dajati Angležem letala, Kitajcem posojila in doma bodo ustavili oboroževanje.

In če bi Amerika to storila?

Pomagala bi, uničiti Anglijo, spraviti Kitajsko na kolena, ustanoviti oporišča "osišča" po vseh krajih sveta in s tem bi odprla svoja vrata fašističnim napadalcem na stežaj. Tedaj ne bi bilo nič več treba teoretizirati o možnosti napada na Ameriko, kajti Atlantik bi postal manjša zapreka kot je sedaj angleški rokav, južna Amerika brez pomoči Zedinjenih držav bi postala nagla žrtev roparskih napadalcev, katerim bi bili viri vse Evrope in vseh kolonij na razpolago in Haushoferjeve sanje bi se približale uresničenju.

Nekateri pacifisti pa vsega tega nočejo videti in največ, kar pripuste, je to, da bi se Amerika pač morala braniti, če bi bila res napadena.

Toda kdaj za božjo voljo naj se pa pripravi? Kadar začno bombniki letati nad New Yorkom, Chicagom, Detroitom? Kadar bo v Kanadi in Mehiki pripravljena nacijska mehanizirana armada? Ali naj čakajo na "napoved" vojne? — Napovedati vojno je danes antikvirano. Fašisti so vrgli to navado med staro šaro. Kadar pridejo njihovi tanki, ni treba nobenih not in izjav.

V Evropi so čakali. Vsi, razen fašistov so čakali. In posledice so zapisane v krvavih dogodkih. Vsi so mislili, da je še dovolj časa za pripravljanje, če bo sploh potrebno in ko so spoznali, da bi bilo potrebno kakor košček kruha, so nacijske tolpe udirale preko njihovih meja in za pripravljanje je bilo prepozno.

Ali so pacifisti vse to prespali? In če niso — ali se res niso nič, prav nič naučili?

O — nekateri niso spali, ampak o teh ne govorimo. To so zavedni izdajalci, ki pridigajo pacifizem le napadenim, ne pa napadalcem. Na tiste mislimo, ki jim je vojna tako zoprna, da s to edino mislijo odklanjajo vse, kar je v zvezi z njo. Dobre duše so in blaga srca, ampak slepi za vse, kar ni tako kot bi želeli. Toda čas je, da si pomencajo oči in pogledajo to, kar je. Kadar je vstala sila, ki ima očiten namen, ne le osvojiti ves svet, ampak ga zaslužniti, pohoditi zadnjo baklo svobode, zatreti vsako prosto misel in narediti iz vsega sveta eno samo ogromno koncentracijsko taborišče, tedaj se je tej sili treba upreti z vsemi dosežnimi sredstvi in ker le klin izbija klin, se je zoper napadalca treba pripraviti tako kakor se je sam pripravil. To ni le pravica, ampak zgodovinska dolžnost vseh, ki nočejo sveta izročiti največji tiraniji vseh dob.

Malikov moč poguba je človeka

Zvonko A. Novak

Malikov moč poguba je človeka:
Izpod nižin prestolov previsokih,
izpred oltarjev zlatih v veletokih
njega gorje se v brezno tuge steka,

ko zla se sla njih že od pamtiveka
pohotno pase na trpinov stokih
in slava njena se razlega v jokih,
ko meč mori, mesari, glave seka.

Nič manj nezgodna ni norost malika,
ki v pašaliku svojem se šopiri,
med narod seje svaje, strupe sika,

s porogom zlobnim na prostaka škili,
razuma pojme pridi, plažo širi
in na Olimp ko kit se k ribam sili.

Večer v operi

E. K.

“TAKSI!”

Glas je bil zapovedujoč in nestrpen in ni se bilo čuditi. Najmanj desetkrat je že zaklical to kratko, povsem navadno besedo, a noben šofer se ni zmenil zanjo. Sneg je pa naletaval kakor da ga siplje blazen demon, zdaj od desne, zdaj od leve in veter je uganjal neslane burke, najprej z njegovim dežnikom, v katerega se je uprl od spodaj in od strani obenem, mu ga obrnil in razcefral, ročaj pa mu je hotel izpuliti iz rok kakor hudobnež otroku

igračo. Naj bi ga bil! Vsaj ne bi bilo treba iskati prostora, kamor bi ga, sedaj brez vsake vrednosti, vrgel, ne da bi prišel komu pod noge in mu napravil sitnosti. In sedaj mu sega za vrat, piha v rokav, odpira snegu pot v vsa zaklonišča in s klobukom se hoče igrati kakor prej z dežnikom. Če bi mu prijatelj vse to pripovedoval kot svojo zgodbo, bi bilo smešno in Bert ljubi dovtipe, šale in komedije, toda sedaj mu to nikakor ni bila šala. Ob kakšnem drugem času bi se mu taksiji ponujali in nekateri bi

bili tako vsiljivi, da bi ga jezilo, sedaj, ko jih kliče, pa drve mimo njega, ne da bi se le ozrli — kot da bi prosil milosti.

New York — hm! Na tisoče taksijev ima, pa stoji človek pol ure na vogalu, v zametu in viharju in ne more ustaviti ne enega. Doma se mu ne bi tako godilo...

“Taksi! Taksi!”

Naposled vendar. Zelen avto, nikakršen Rolls Royce ali Lincoln, previdno zavije proti trotoarju in se ustavi. Voznik se nagne na desno in, ne da bi izpustil kolo, odpre zadnja vrata. Bert vstopi. Otresel bi sneg s suknje, toda preden bi očistil en rokav, bi bil drugi že zopet ves bel.

“Waldorf Astoria!” zakliče Bert, ko se je namestil v kotu.

“Very well, sir,” odgovori voznik, potisne zastavico na metru navzdol in stopi “na plin.”

Glas njegovega gosta se mu zdi znan, toda kakor da je to znanje nekje v daljavi. Obraza pa ni mogel dobro videti in pri tretjem vogalu je opustil ugibanje, ker je luč bila rdeča, promet velik in je v tem vremenu komaj zadostovalo dvojje oči.

Frank je bil previden voznik in to je bilo dobro, kajti neprevidnih je bilo dovolj in dvakrat se je z vso svojo spretnostjo komaj izognil nevarnemu karambolu. Bert je opazil to in njegove misli so se odvrnile od dežnika, snega in dolgega čakanja.

“Kakšen norec!” je vzkliknil. Sicer ni bila njegova navada, spuščati se s tujim šoferjem v razgovor, ampak ušlo mu je, ker ga je nerodnost ali brezobzirnost avtomobilista vedno razburjala.

Frank je molčal, prepričan, da gost ne pričakuje odgovora od njega, a v glavo mu je zopet šinilo vprašanje: Kje sem slišal ta glas? Kdo je vzklikaval natančno s takim povdankom?...

Taksi je ustavil pred hotelom. Preko pločnika pred vhodom je bila razpeta “markiza” in Bert je stopil na suho.

“Koliko?” je vprašal.

Frank je pogledal na meter, potegnil iz njega papirnat trak, na katerem je bila zaznamovana cena vožnje in ga izročil Bertu. Ta je segel v žep, potegnil iz njega denar, ceno z dobro napitnino in ko je hotel plačati, pogledal šoferju v obraz.

Odstopil je za korak in dvignil roko kakor

da si hoče pomencati oči. Njegovo začudenje je bilo očitno.

“Frank!” je vzkliknil, “Frank Volk!”

Tedaj se je Frank spomnil. Na ustna mu je priplaval smehlaj, ko je pokimal in potrdil: “Da, Bert, Frank te je peljal.”

“No parking here!” je zaklical policaj in Frank je zmajal z glavo, pokimal še enkrat Bertu in obrnil ključ, da se odpelje.

“En trenotek!” je dejal Bert, odprl vrata in sedel v avto. “Pelji kam, kjer lahko pustiš taksi, da se malo pomeniva. Kamor koli. Meni je vse eno, le da moreva sesti za kakšne pol ure in se kaj pomeniti. Če ni v mestu takega prostora, pa potegni na Long Island, v New Jersey ali kamor koli na deželo. Kjer najdeš priliko, pa ustavi toliko, da prisedem k tebi.”

Odpeljala sta se čez “Vzhodno reko,” ki ni nikakršna reka, ampak morski rokav, o čemer bi pa težko prepričal Newyorčana in Frank je ustavil nedaleč od mostu pri gostilni, kjer so imeli veliko dvorišče in je bil taksi na varnem. V gostilni je bilo toplo in iz kuhinje je prijetno dišalo.

“To sicer ni Ritz Carlton,” se je nasmehnil Frank, “ampak kuhati znajo in pivo je dobro, vino pa tudi.”

Sedla sta in naročila. Potem je Frank povzel:

“Čudiš se, da sem šofer, pa ti je nerodno vprašati, kako se je to zgodilo. Pa ni nič romantičnega v stvari in prav za prav tudi tragičnega ne.”

“Nekdaj si imel svojo pisarno. Ali se motim?” je vprašal Bert.

“Nič se ne motiš. Nekaj časa potem, ko sva skupaj zapustila vseučilišče, sem pomagal pri Winstonu — saj poznaš to veliko ime — a v dveh letih sem spoznal, da ostanem vse svoje življenje hlapec, če ostanem tam. Pa sem poskusil svojo srečo in sem začel na svojo roko. Zdelo se je, da potrebuje toliko ljudi pravniske pomoči, da bo še za enega odvetnika prostora. Saj odhajajo stari v pokoj, ali pa umirajo. Ampak v mojih računih je morala biti neka napaka. Velik matematik res nisem bil nikdar. Pisarna je bila urejena in odprta — to je bilo v Chicagu — in na vratih je bil napis, ampak kljenti so menda že imeli svoje pravnike, pa niso trkali na vrata novega, neznanega, torej najbrže neizkušenega pritepenca. Prišlo je že tako daleč, da sem se namera-

val vrniti v staro sužnost pri Winstonu, ko se je zgodil čudež in sem dobil "slučaj." Bila je sitna zadeva, avtna nezgoda in vse je pričalo, da je moj klient kriv. Nasprotnik je imel zastopnika, ki je bil vaju, dobivati pravde, njegove priče so bili ugledni ljudje in njegov avto je bil vreden nekoliko tisočakov. Moj mož ni imel nič drugega kot prepričanje, da je nedolžen. Jaz verujem, da ima sreča tudi pri takih rečeh svoj delež; posrečilo se mi je namreč dognati, da je bil naš nasprotnik pošteno natrkan, ko se je zaletel v voz mojega klienta in da so njegov avto potegnili na drugo stran, preden je prišla policija. Pred sodiščem se je vnel precej oster boj. Morda veš, kako sodniki gledajo na odvetnika, ki prvič samostojno nastopa in lahko razumeš, da nisem bil baš v ugodnem položaju. Toda pripravljen sem bil in zmagal sem. Velikega honorarja mi stvar ni prinesla, toda nekoliko reklame mi je naredila in pisarna je začela dobivati posla. Sicer še ni dišalo po bogastvu, vendar pa je bilo mogoče dihati. Naenkrat pa se je na obzorju res prikazala velika izprememba. Ponudil se mi je slučaj s plačo, ki je bila za moje razmere ogromna. Začel sem študirati zadevo in enkrat mi je nekdo dejal: "Če zmagate v tej stvari, kar bo za vas igrača, boste lahko naš stalni odvetnik in jahali boste na konju." Prvi hip se mi je to zazdelo imenitno, a ko sem bil sam, so mi te besede zopet začele šumeti v ušesih in ta šum ni bil prijeten. Čigav stalni odvetnik? Kako bi jahal na konju? Posvetil sem bolj skeptično v stvar in zgrozil sem se, ko sem dognal, da je moj klient morilec, da se njegovo dejanje ne more opravičiti, kakor koli se suče in da ne bi mogel zmagati drugače kot s pomočjo krivega pričevanja. Tedaj se mi je zasvetilo, čigav stalni odvetnik naj bi postal. Odklonil sem zastopstvo, dasi so mi prigovarjali in obetali zlate hribe. V tem prigovarjanju pa sem začutil svarila in pritažene grožnje; rokovnjaški tolpi sem postal nevaren kakor ji je nevaren vsak, kdor pride z njo v stik in ne ostane njen zaveznik. Razumel sem, da so chikaška tla prevroča zame in po ovinkih sem zapustil mesto, preden se je zbudil njih sum. Morda sem storil napako, toda takrat nisem videl nobenega drugega izhoda. Po ovinkih sem naposled prišel v New York. Včasih sem imel nekaj sreče, včasih sem se urezal, vendar pa sem živel po človeško in sem si lahko pri-

voščil nekatere reči, ki imajo vrednost zame. Tako je šlo, dokler ni počilo na newyorški borzi. Človek bi vprašal, kaj ima borzni polom opraviti s pravnimi posli. Pa kaj bi se poglabljal v to raziskavanje? Zakaj so začeli zapirati tovarne? Zakaj so pokale banke? Zakaj so trgovine bankrotirale in zakaj so pisarne odpuščale uradnike? Denarja ni bilo nikjer, pa ga ljudje niso imeli niti za odvetnike, zdravnike, umetnike. Samomor je takrat prišel v modo, jaz pa sem le enkrat mislil nanj, ko me je žena zapustila, ker ji je bila revščina zoprna kakor kuga. Toda tudi to sem premagal. Kakor nešteti drugi sem se nekako preril skozi najhujšo krizo s kakšnim slučajnim opravkom, v tem sem se pa slučajno seznanil z nekim šoferjem, ki mi je povedal, da je pri družbi zelenih taksijev dvoje ali troje voznških mest izpraznjenih. Hm, zakaj pa ne bi vprašal? Svoj avto sem že davno prodal, a če me vzamejo, se bom zopet lahko vozil. Vzeli so me in tako sem postal šofer. Verjemi mi, da poklic ni brez zanimivosti. Človek vidi mnogo, spozna reči, ki bi mu sicer ostale tuje in resnično, nič bolj se ni treba poniževati kot odvetniku pred mogočnim klientom."

Bert je poslušal in ko je Frank končal, je nekaj časa molčal. Potem je dejal: "Mnogo izkušenj si imel. Ampak sedaj se vidi, da se razmere popravljajo. Tudi tvojega križevega pota bo kmalu konec in vrneš se k svojemu pravemu poklicu."

Frank se je popraskal po čelu: "To je vprašanje — kaj je človekov pravi poklic? ... Ali veš, koliko se je v zadnjih letih nabralo visokošolcev, ki so bili prepričani, da čakajo nanje najodličnejša mesta v veletrgovini, v industrijalnih podjetjih, v učnih zavodih, na sodnih, v politiki, pa hodijo sedaj povpraševati po delovnih posredovalnicah za kakršno koli ročno delo? Svoje pisarne odpirajo skoraj le taki, ki jih očetje lahko zalagajo. Tekma bi bila neenaka. Pa to ni glavno. Kaj je pravi poklic, je menda vprašanje bodočnosti. Nekateri ljudje so rojeni glasbeniki, kiparji, tehniki in pokažejo svojo posebnost v letih, ko imajo dovolj časa, da se pripravijo in dosežejo dovršenost, če se jim ne postavijo nepremagljive zapreke na pot. To so v naših časih izjeme. Drugi so tako srečni, da stopijo v kak poklic, bodisi po notranjem nagonu ali vsled razmer, pa se v njem vžive in najdejo zadoščenje."

Včasih so ljudje z majhnimi zadovoljni, z dobro plačo, z uljudnimi predstojniki, s stalnostjo službe. Ali pa so s tem res našli svoj pravi poklic? Malo jih je, ki opravljajo svoje delo z veseljem in najdejo v njem velik del svoje sreče. Jaz se sicer ne morem bahati s tisto srečo, o kateri sem nekdaj sanjal, toda s svojim šofiranjem nisem nič manj zadovoljen kot sem včasih bil s pravnistvom in tako najbrže ostanem, kjer sem. Nisem prerok. Nihče ne ve, kaj se utegne zgoditi jutri, kaj lahko poseže v njegovo življenje in postavi vse na galso. Moja družba se lahko razpusti; jaz nisem njen računovodja. Morda se taksi prenese v zrak in na trdnih tleh nas ne bo več toliko treba. Ampak kaj bi se ukvarjal s takimi možnostmi? Dokler je tako kakor je, ostanem najbrže šofer."

"Ali si pokopal vse ambicije? To ni atmosfera, v kateri si nekdaj živel. Ni tvoja družba."

"Ko sem bil gospod, me je moja družba rada gledala in me cenila, kadar se mi je dobro godilo; kadar ni neslo za velike bankete, so bili člani te družbe tako zaposleni, da z največjim obžalovanjem niso našli časa zame; kadar so z menoj popivali, so mi nazdravljali, kadar ni bilo dovolj cvenka, so šušljali, da jih ne bi slišal in pomilovalno gledali, da jih ne bi videl. Moji sedanji tovariši so vedno enaki in če nimajo akademskih stopenj, imajo izkušnje iz življenja. Včasih so grobi, ampak v tem je odkritosrčnost. Ne pravim, da ni izjem med njimi, nevoščljivosti, zahrbtnosti, ovačtva, toda če bi primerjal, bi našel tega v boljši družbi več."

Bert je majal z glavo.

"Zdi se mi, da se po sili tolažiš. Ali si pozabil na vse načrte, ki si jih delal v dijaških letih? Vsega tega nisi mogel pokopati. Tvoje znanje ni izpuhtelo. Prav lahko bi zopet začel."

Frank je energično odkimal.

"Ne, nikakor ne bi bilo lahko, najbrže bi bilo nemogoče. Da bi se vdinjal kakšnemu odvetniku, kjer bi štel manje od njegove pisarnice, me prav nič ne mika. Da bi začel s svojo pisarno, bi moral biti tako bogat kot ne bom menda nikoli več. Preden bi pridobil novo klijentelo, bi se hudsonska reka obrnila proti svojemu viru. In stradati v fraku ni nič bolj prijetno kot pritegniti šoferski pas. Ali ne misliš, da se je drugim huje zgodilo kot meni? Videl sem nekatere, ki so se skušali vrniti, pa

so po največjih naporih padli še bolj globoko. Jaz plavam — in to ni najslabše."

Kakor da mu gredo besede težko z jezika je Bert dejal:

"Jaz bi ti lahko pomagal."

"Hvala, Bert," je odgovoril in njegov glas je bil mehak. "Verjamem, da misliš dobro. Pa ne morem sprejeti take pomoči. Kar koli bi hotel storiti, bi mogel smatrati le kot posojilo, a naučil sem se v teh letih precej in skoraj nobenega upanja ni, da bi ti kdaj mogel vrniti. A tedaj bi bil bolj nesrečen kot če bi beračil. Ne, Bert, ne govoriva o tem."

"Pa kako kaj živiš?" je vprašal Bert, le da bi si pomagal iz zadrege. "Ali imaš vsaj kaj zabave? Včasih si bil zaljubljen v opero; ali jo kaj posečaš?"

Nasmehnil se je Frank in niti grenkobe ni bilo v njegovem glasu.

"Opera, opera..." Za hip je bil videti, kakor da sanja. Pa se je hitro zdramil. "Ne, za opero ne nese. Tukaj so newyorške cene. Včasih kakšno dobro sliko v kinu... sedaj producirajo včasih res kaj dobrega. Tudi glasba včasih ni slaba."

(Konec prihodnjič.)

Pariška revija "France" je imela, seveda, preden je Francija kapitulirala, sledečo zgod-bico:

Hitler je pregledoval neko šolo v Nemčiji. Začel je izpraševati otroke in vprašal prvega dečka:

"Koliko si star?"

"Enajst, Führer."

"Ali delaš trdo?"

"O da, Führer."

"In kakšno je tvoje politično mišljenje?"

Deček je iztegnil roko za nacijski pozdrav in zaklical: "Naci, Führer!"

Hitler ga je pohvalil in izpraševal druge otroke ne enak način. Ko je zadnjega fantiča vprašal za njegovo politično mišljenje, je ta ostal sedeč in dejal: "Jaz sem republikanec."

Gospodar Nemčije se je začudil.

"Republikanec? — Pa zakaj?"

"Moj oče, moj stari oče, mojega starega očeta oče, vsi so bili republikanci."

"Pa recimo, da je bil tvoj oče rokovnjač, tvoj stari oče morilec in njegov oče tat, kaj bi bil tedaj?"

"Naci," je odgovoril fantalin...

Znamenita ameriška svobodomiselka

MARY JUGG*

ZGODOVINA ZDRUŽENIH DRŽAV se po naša z lepim številom liberalnih, svobodomiselnih žensk, kot so Frances Wright, Lucretia Mott, Lucy Stone itd., ki so se udejstvovale na literarnem, političnem ali socialnem polju in katere so vodile boj proti verskim in drugim dogmam, toda po moji skromni sodbi je med njimi na prvem mestu Elizabeth Cady Stanton. Ta znamenita Američanka je bila prva, ki je javno nastopila za žensko volilno pravico.

Obširen življenjepis te izredne ženske je izšel pred kratkim izpod peresa Alme Lutz pod naslovom "Created Equal" (John Day Co., 1940).

Elizabeth Cady Stanton je bila rojena leta 1815. v Johnstownu, N. Y. kot hči lokalnega sodnika, Daniela Cadyja, ki je bil idejno nazadnjak. Hladno postopanje njenega očeta napram ženskam, ki so se hodile k njemu pritoževati zaradi okrutnosti svojih mož, je Elizabetho že kot deklico dvignilo k uporabi zoper takratne pravosodne in splošne politične razmere v Združenih državah. Videla je, kako je oče sodil po postavah, ki so bile sovražne žensku spolju. Postala je rebelka proti vsaki sužnosti in podrejenosti. V njenih mladih letih je bila v Združenih državah velika borba abolicionistov za odpravo zamorske telesne sužnosti. Elizabeth Cady je v principu odobrila to borbo in potegnila je z abolicionisti, toda zahtevala je, da se boj razširi tudi proti zaslužanju žene in proti vsem ostalim ekonomskim, političnim in socialnim krivicam.

Tako je Elizabeth Cady, omožena Stanton, postala pionirka mnogih reform; nekatere teh reform še danes niso uresničene. Njeno stališče je bilo, da z eno samo reformo ne pridemo nikamor, kajti vse fundamentalne krivice so med seboj v zvezi in dokler ne odpravimo vseh, ne bo odprava enega samega zla dosti pomagala.

*) To je prvi spis avtorice—rojene v Ameriki in izšolane v ameriških šolah—v slovenščini. Potrebne popravke v njenem spisu je izvršil I. M.—Opazka uredništva.

"Ne pozabimo"—je rekla—"da so vse važne reforme odvisne druga od druge, lahko pa zajamemo vse, če postavimo osrednji princip na solidno bazo, na bazo resnice. Reformisti, ki se drže le ene ozke steze in vedno delajo kompromise, ne morejo spoznati, da je resnica edina varna podlaga vsem reformam. Posameznik ne pride nikamor s svojim življenjskim ciljem, če bo gledal na napredek sveta le v odlomkih. Na podlago najvišje resnice je treba postaviti celoto vsega napredka in na vseh poljih življenja je treba izpopolniti in izboljšati trdno balancirano zgradbo."

Na podlagi te metode se je Elizabeth Cady Stanton udejstvovala v raznovrstnih gibanjih. Čeprav je imela veliko družino—bila je mati sedmerih otrok—je njena aktivnost trajala do zadnjega dne njenega plodonosnega življenja. Umrla je leta 1902. v visoki starosti 87 let.

Leta 1848.—znamenito revolucionarno leto!—je sklicala prvo zborovanje za žensko volilno pravico v Združenih državah. Tri leta kasneje se je seznanila s Suzano B. Anthony, svetovno znano ameriško feministko in od tistega časa je bila Elizabeth Cady Stanton velika pomoč Suzani, da se nista strinjali v vseh ozirih in sta se večkrat spriji zaradi taktike in religioznih razlik. Stantonova je v svoji radikalnosti nadkriljevala v več ozirih tudi Lucy Stone, ki je veljala za najrebelnejšo Američanko svoje dobe.

Stantonova je bila neprekosljiva govornica. Nепrestano je bila na govorniških turah po Ameriki in na teh potih ni zagovarjala samo ženske volilne pravice, temveč tudi osvoboditev črnokožnih sužnjev, enake šolske pravice, porodno kontrolo (pomislite: sredi devetnajstega stoletja!), pametno in praktično žensko obleko, pravice delavcev, na primer priznanje delavskih unij in pridno je kritizirala vsakovrstne dogme, verske ali politične. Bila je marljiva pisateljica in znanstvena kritičarka; njen ton v govorih in spisih je bil čvrsto podkrepjen s sarkazmom in humorjem, s katerim je pobijala nazadnjaštvo vseh vrst.

V svojih spisih se spominja, kako so ji pri-

digarji že v njenih šolskih letih vsadili v možgane strah pred hudičem in peklom, tako da se je mnogo let počutila kot "grešna duša." Nato pa piše: "Ali to moje praznoverje se je umaknilo racijonalnim mislim, baziranim na znanstvenih dejstvih, in kakor je poročeno v meni naraščala racijonalna zavednost tako sta se vame vračala zadovoljnost in mir. Smatram, da je največje zlo na svetu to, da zasenčimo nežni um mladine z vražami in strahom ignorance in ga s tem zastrupimo za vse življenje."

Nadalje v istih spominih piše: "Osvoboditev žene od dogem preteklosti (verskih, političnih in socialnih) je zame najvažnejše vprašanje. V tem oziru so se mi abolicionisti zdeli zelo plitvi, ko so na eni strani tako živo občutili krivico zamorskih sužnjev, na drugi strani so pa bili čisto brezbržni za krivice in zapostavljanje, ki so ga trpele njihove matere, žene in sestre, katere so bile po nepisanem zakonu (common law) v neštetihi rečeh prav tako brezpravne kot telesni sužnji."

V letu 1895, ko so v Metropolitan Opera Housu v New Yorku slovesno proslavili osemdesetletnico Stantonove z banketom, katerega se je udeležilo 6000 oseb in pri katerem je bila v neštetihi čestitkah označena kot "najbolj ljubljena žena v Ameriki"—v tem letu je izšla njena najznamenitejša knjiga "The Woman's Bible."

Za to delo si je izbrala odbor dvajsetih žensk in devetorica teh je bila aktualno udeležena pri sestavljanju knjige. Način tega epohalnega dela je bil, da so prepisale iz biblije sleherno besedo in stavek, tičoč se ženske in pripisale svoje kritične komentarje. Največ tega dela je Elizabeth Cady Stanton izvršila kajpada sama. Delo obsega dve knjigi.

V uvodu k prvi knjigi čitamo: "Sveto pismo nas uči, da je žena povzročila greh in smrt na tem svetu, da je ona zakrivila padec človeštva in zato je bila kaznovana. Možitev je zanjo morala biti sužnost, materinstvo pomeni dolgo dobo žalosti in trpljenja in v podločnosti ter pokorščini do moža mora od njega prejemati svoje življenjske potrebščine in informacije glede vseh važnih vprašanj, ki jih zahteva... Tekst iz biblije glede tega se omenja vsak dan po duhovnikih na prižnicah in v zakonodajnicah ter na sodnijah, odmeva iz časopisja vseh civiliziranih narodov in žene ga morajo povsod sprejemati kot "božjo besedo." Re-

ligijonzni element, baziran na teh tekstih, je ženo skozi stoletja tako pokvaril in okamenel, da je ona še danes... glavna opora cerkve in duhovščine, torej tiste sile, ki je zatrla njeno svobodo... Iz tega verskega elementa izvirajo predsodki proti enakopravnosti žene. Vsakdo, ki opazi, da ni razlike med mozaičnimi predpisi, kanoničnim pravom katoliške cerkve in starim angleškim 'common law,' lahko sklepa, da vse to prihaja iz enega vira in da je vse to v bistvu človeško delo—delo sebičnih mož, ki so to enkrat zapisali, ker so hoteli imeti dominacijo nad ženo..."

V prvi knjigi Woman's Bible so komentarji k poglavjem Genesis, Beg, Levitik, števila in Devteronomij, druga knjiga vsebuje pa komentarje k Staremu in Novemu testamentu od Jošve do Razodetja.

V Genezi notira avtorica kontradikcijo med prvim poglavjem (26-28) in drugim poglavjem (21-25). V prvem poglavju je rečeno: "In ustvaril je Bog človeka po svoji podobi, po Božji podobi ga je ustvaril: moža in ženo ju je ustvaril." V drugem poglavju je pa rečeno: "In Gospod Bog pošlje trdno spanje Adamu, in ta zaspi; in vzame mu eno izmed reber njegovih in vtakne meso na mesto njegovo. In Gospod Bog stvari iz tistega rebra, ki ga je vzel Adamu, ženo, in jo privede k Adamu..."

"Tu je dokaz," pravi Elizabeth Cady Stanton, da je neki antični pisec uvidel potrebo, da se ženi ne prizna enakosti z moškim, pač pa da je važno za dostojanstvo in dominacijo moža, da se na kak način postavi žena v podrejenost."

Dalje, ko komentira zgodbi o kači, pravi: "Dasi je to gola pravljica, malo pažnje takoj pokaže, da je kača zapeljala Evo ne z zlato, gizdavo obleko ali s kakim drugim luksuзом, temveč z obljubo znanja. (Poglavje 3, 4-5: Kača pa reče ženi: "Nikakor ne umrjeta. (5) Bog namreč ve, da tisti dan, ko bosta jedla od njega, se vama odpro oči in bosta kakor Bog ter spoznata dobro in hudo.")"

Lillie Devereux Blake je pa glede te stvari omenila v dodatnem komentarju, da je Adam pokazal veliko strahopetnost, ko ga je Bog poklical na odgovor. Adam se je skril za Evo, pokazal je nanjo in rekel: "Žena, ki si mi jo dal, da bodi z menoj, ona mi je dala od drevesa, in jedel sem." To ni bilo niti malo možato od "prvega človeka," oziroma prvega moža!

Dobro je Stantonova komentirala tudi biblično zgodbo o Adamovih rodovih: "Našteta so le imena in starost moških, kakor da so se ti svetopisemski očaki sami rodili! Žene so popolnoma ignorirane! Čeprav je Eva s svojimi hčerami in potomkami vred posvetila vso svojo energijo razmnoženju mladega človeštva, gre za to priznanje le Adamu in njegovim potomcem!"

O citatu, ki se glasi, da je Bog zahteval najboljše sadje, žito in meso zase ("Ne daruj Gospodu, svojemu Bogu, ne vola ne ovce, ki ima hibo ali kaj hudega na sebi, zakaj gnusoba je to Gospodu, tvojemu Bogu." Devt. 17, 1., je zapisala: "Ljudje so bili vedno udarjeni z idejo, da dajejo Bogu, kadar dajejo cerkvi in duhovnom. Nikakor se ne strinja z razumom, da bi neko Bitje, ki je ustvarilo vse planete in vse ljudi na njih, zahtevalo od svojih stvorov, naj pobijajo živali in najmastnejše in najbolj sveže darujejo njemu. Zares je žalostno, kako duhovni na ta način že stoletja in stoletja varajo ljudi po vseh krajih v imenu vere, kako nastopajo kot vsevedni in izkoriščajo ljudsko praznoverje ob veselih in žalostnih dogodkih, ob rojstvu in ženitvi ter smrti in drugih nesrečah posameznikov . . . Noben drugi stan nima toliko vpliva na preproste ljudi, posebno na ženske."

Humoristično pokaže na zgodbo o Salomonu in njegovih ženah: "Nemogoče si je misliti dolgočasnosti, katero je trpelo tisoč Salomonovih žena, stisnjenih okoli enega samega starčka . . ."

Razume se, da je njena ženska biblija nalletela na silen srd med pastorgi in duhovni. Neki protestantski pridigar je vzkliknil: "To je delo žene in—satana!" Stantonova je pa odgovorila: "Ne, njegovo satansko veličanstvo ni bilo povabljeno, da sodeluje v našem odboru, v katerem so bile same ženske! Satan je zadnja leta preveč zaposlen okoli zborovanj, s katerih izključujejo ženske, pa nima časa, da bi se učil jezikov in 'višje kritike' . . ."

Elizabeth Cady Stanton je bila vzgojena v presbiterijski cerkvi, ali še kot mladenki ji je ta cerkev dala povod, da ji je obrnila hrbet. To je bilo takole: Bila je članica deklinškega kluba svoje cerkve, katerega cilj je bil, da zbere denar za izšolanje mladega pridigarja. Dekleta so pridno šivala, pekla, vodila "sejme" itd., da so mogla zbrati potrebno vsoto. Ko je mladi

pridigar graduiral, so mu kupile dolgo suknjo, visok klobuk iz svile in palico in tako opremljen je nastopil pred klubom svojih dobrotnic v svoji prvi pridigi. Članice kluba so sedele spredaj na rezerviranih sedežih in ponosno zrle nanj—na plod svojega truda. On je pa vzel za tekst svoje pridige Timoteja, ki preti ženam v temle smislu: "Vaša naloga ni, da bi se učile, da bi kaj znale . . . Vaša naloga je, da ubogate moža in držite jezik za zobmi . . ."

Mislite si konsternacijo! Razočarana dekleta so se spogledala in Elizabeth Cady je prva vstala, obrnila pridigarju hrbet in odkorakala iz cerkve, za njo so pa odkorakale ostale članice deklinškega kluba, ogorčene do skrajnosti. Elizabeti ni šel ta dogodek nikdar iz spomina.

S svojim možem je potovala v London na neko zborovanje proti sužnosti in tedaj je bila priča dolgi debati o vprašanju, ali smejo biti ženske navzoče ali ne. Nasprotniki, ki so zahtevali prisotnost samih moških, so se sklicevali na sveto pismo, ki natančno pove—tako so rekli—kako daleč sme iti ženska. Takrat je Stantonova spoznala, da v splošnem nima žena nič več pravic kot jih ima črno kožni suženj.

Na istem zborovanju se je seznanila z Lukrecijo Mott in sklenili sta, da takoj po povratku v Ameriko skličeta zborovanje za ženske pravice. Res je bila sklicana prva ženska konvencija v Združenih državah v juliju 1848. v Seneca Fallsu, N. Y., in miza iz mahagonovine, na kateri so zborovalke podpisale Deklaracijo ženskih pravic, je danes v muzeju Smithsonian v Washingtonu, D. C. Ta deklaracija je pozvala vse Američanke, naj začnejo boj za volilno pravico. Stantonova in Lukrecija Mott sta bili torej prvi sufražetki v Ameriki.

Njima se je takoj pridružila Susan B. Anthony, ki je že prej opazila veliko razliko med učitelji in učiteljicami in uverila se je, da bi volilna pravica prinesla ženi politično in socialno enakopravnost. Trojica teh žensk se je z vso vnemo vrgla v boj; spodbujale so druga drugo in nastopale skupno na zborih in shodih, z besedo in peresom. Toda Stantova je šla najdalje s svojimi zahtevami za legaliziranje ločitve zakona in porodne kontrole, za odpravo črno poltne telesne sužnosti, za olajšanje materinstva in znanstveno vzgojo otrok.

Njeno življenje je bila dolga vrsta bojev, kakršnih se danes ne zavedamo več, kajti dol-

ga vrsta reform v prid ženi, za katere se je borila Elizabeth Cady Stanton, je že izvojevanih in zde se nam same po sebi razumljive kakor da bi bila dejstva teh reform že izdavana med nami.

Elizabeth Cady Stanton nikakor ni bila fanatična ali ekscentrična. Vsi, ki so jo osebno poznali, pripovedujejo o njej, da je bila v obče vanju zelo prijazna, potrpežljiva in polna šaljivosti. Kljub temu je bila energična ženska in vedno je imela na vsak besedni napad pripravljen sarkastičen in krepak odgovor. Ob njeni smrti so pisali: "Umrta je najplemenitejša žena, kar jih je Amerika doslej imela..."

Značilno je, kako je Amerika v zadnjih 40 letih, odkar je v grobu, zatajila to ženo. Njena najboljša dela so menda namenoma globoko

pokopana. Njene "Woman's Bible," s katero se je najbolj odlikovala, ne dobite danes nikjer. V čikaški javni knjižnici ni te knjige! Zaman sem jo iskala po vseh znanih knjižnih zavodih, končno sem jo našla v privatni knjižnici, kjer jo imajo le za referenco, ne pa za posojevanje.

Tako so največji ljudje v mnogih primerih najprej—pozabljeni.

V enem njenih pisem—ki ga s ponosom posedujem—datiranim 1. septembra 1882 v Toulousu, Francija, je zapisala sledeče besede:

"People never appreciate the magnitude and importance of any step in progress at the time it is taken, nor the full moral worth of those characters who inspire it..."

Elizabeth Cady Stanton je zapisala veliko resnico!—

Atomska energija v človeški službi

NAPREDEK NA ZNANSTVENEM polju je v sedanjih časih tako velik in obenem tako stalen, da je postalo vsako presenečenje skoraj neverjetno. Vendar pa so ga znanstveni krogi, zlasti fizičarji letos doživeli, ko se je nekaterim njihovim tovarišem posrečilo, izolirati neko snov, ki je bila pred par leti sploh neznana. Ko so jo spoznali, niso vedeli in tudi ne slutili, kakšne lastnosti ima. Imenujejo to snov U-235 in jo spoznavajo kot kemičnega dvojčka (isotop) navadnega uranija. Do pred kratkim so mislili, da je ta tvarina v naravi v zelo majhnih količinah spojena z navadnim uranijem, tako da bi na tisoč delov uranija prišel en del U-235.

Zgodovina te snovi je v kratkem sledeča: V Nemčiji so v januarju lanskega leta delali poizkuse z "bombardiranjem" navadnega uranija, ki obsega zmes treh kemičnih "dvojčkov." Tako "bombardiranje" je tudi nekaj precej novega, vsaj v laboratoriju, kajti v soncu, oziroma v soncih, v našem zraku, sploh v naravi se vrši neprenehoma. Da je kaj takega v človeški delavnici mogoče, je posledica odkritij na polju atoma, o katerem so še v naših mladih letih mislili, da je najmanjša in nerazdeljiva količina materije, o katerem pa sedaj vedo, da je pravzaprav "svet" v minijaturi, s

središčem, okrog katerega se sučejo drugi deli, približno tako kakor se sučejo planeti okrog sonca. Nihče seveda še ni videl atoma in doslej je prav malo verjetnosti, da ga bo kdo kdaj videl. Novi elektronski drobnogled je sicer tudi na tem polju naredil—ne koraka, ampak skok naprej, toda tudi ta je še neznansko daleč od tega, da bi pokazal atom, ali pa celo njegove dele, elektrone, nevtrone, protone... Z računstvom je pa znanost vendar dognala, kako je sestavljen atom železa, kako oni vodik, kisika in drugih znanih elementov. Vrh tega so se pa strokovnjaki naučili delati, kar bi se bilo včasih imenovalo čudež, namreč posluževati se atomovih delov pri svojih eksperimentih. Tako so nemški fiziki z nevtroni bombardirali uranij in v "razvalinah" uranijevega atoma so našli mnogo lažji element barij.

Vest o teh poizkusih je prišla v Ameriko in med prvimi, ki so zvedeli o nemških rezultatih, sta bila profesor N. Bohr, ki je dobil Noblovo nagrado še na univerzi v Kopenhagenu in je sedaj pri zavodu za nadaljevalne študije v Princetonu, v New Jerseyju in dr. John A. Wheeler na princetonskem vseučilišču. Profesor Bohr je obvestil tudi profesorja Enrica Fermija na columbijskem vseučilišču v New Yorku, ki je tudi svoj čas dobil Noblovo na-

grado in nekatere druge vodilne fizike v Ameriki, medtem pa je sam eksperimentiral, pri čemer je zaslutil pravo naravo elementa U-235.

Svoje ime je ta element dobil, ker znaša njegova atomska teža 235. Ko so v raznih ameriških laboratorijih ponavljali nemške eksperimente, je prvič dotlej prezirani element U-235 zbudil pozornost strokovnjakov. Profesorja Bohr in Wheeler sta svojim tovarišem predložila teorijo, da je neznatna količina tega elementa tisto, kar povzroča sprostitve dvesto milijonov elektronskih voltov, kadar nevtron razdene uranijev atom.

Utemeljitev njune teorije bi vodila predaleč; omenjeno bodi toliko, da igra pri tem atomska teža elementov glavno vlogo. Opazilo se je, da so atomi, katerih teža se izraža z ravno številko, manj stalni od onih, katerih teža označujejo neravne številke kot na primer 235. Po tem bi U-235 bil zelo stalen element, to se pravi, da bi se močno upiral eksploziji, uranij, čigar teža je 238, pa bi bil nestalen. Toda če pride pri "bombardiranju" nevtron v uranijevo jedro, se njegova teža zviša na 239, teža U-235 pa na 236, vsled česar postane zadnji nestalen, eksploziven atom.

Na tej podlagi so nadaljevali poizkuse in za trdno dognali, da zadostuje en sam nevtron, če naredi voda njegovo pot počasno, da povzroči sprostitve energije atoma U-235.

In ta energija, če se more praktično spraviti v akcijo, bi se lahko rabila kakor parna ali katera koli sila, s to razliko, da bi bila neprimerno silnejša. Če bi bil en funt te snovi na razpolago, bi lahko razvil toliko sile kolikor pet milijonov funtov premoga ali tri milijone galonov gazolina. Pet, šest funtov te snovi bi lahko gnalo veliko ladjo—seveda tudi bojno ladjo, na vodi ali pod vodo—okrog zemlje. Nič drugega ne bi bilo treba kot da je neprenehoma v dotiki z vodo. Prepuščena sama sebi je snov mrtva; čim se dotakne vode, bi se njena energija avtomatično začela razvijati. Voda bi se izpremenila v paro in ta bi gnala močne turbine. To bi se nadaljevalo brez presledka, a da se proces ustavi, ne bi bilo treba nič drugega kot zapreti dotok vode.

Seveda, od teorije do prakse je dolga pot. Do pred kratkim ni bilo nikjer niti najmanjše drobtine te snovi v čisti obliki. Proti koncu februarja letošnjega leta so na minnesotski univerzi pod vodstvom profesorja Alfreda O.

Niera izolirali komaj znaten drobec in so ga hitro poslali columbijski univerzi v New Yorku, kjer imajo "ciklotron" 150tih ton. Tam je profesor Dunning s sodelovanjem profesorjev dr. E. T. Bootha in dr. Aristida V. Grosseja takoj začel eksperimentirati in delo je hitro napredovalo. Meseca maja je javnost zvedela o do tedanjih rezultatih in vtis v znanstvenih krogih je bil mogočen. Atomska energija, ki se je zdela komaj dosegljiva, v katero so pa vendar učenjaki polagali največje upe, je stopila v nov štadij...

Glavni viri sile doslej so voda, premog in olje. Toda voda prihaja v poštev največ v obliki pare, za kar je treba kuriva. Premoga je še mnogo pod zemljo, toda enkrat ga bo zmanjkalo. To velja tudi za petrolej. Vrh tega je hrepenenje po bolj enostavnem in cenejšem, bolj splošno dostopnem in če mogoče bolj izdatnem viru energije v prizadetih krogih staro. V atomu pa je energija za naše pojme brezmejna in če bi se mogla porabiti, bi to pomenilo tehnično revolucijo, s katero se nobena dosedanja niti od daleč ne more primerjati.

In zdaj je sprostitve te energije na vidiku! Senzacija, ki jo je naznanilo ameriških učenjakov povzročilo, je torej razumljiva.

Toda kar se je doslej storilo, je začetek—in vsak začetek je težak. Teorija pripoveduje, kaj bi se dalo doseči z enim, s petimi, z deseti mi funti nove snovi. Ampak po metodi in z aparati, ki so bili strokovnjakom na razpolago, so mogli vsakih deset dni ob štiri in dvajseturnem delu na dan producirati nekaj manj kot tisoč milijonski del—enega grama! To se pravi, da bi bilo treba 26.545 let za produkcijo enega celega grama in skoraj dvanajst milijonov let za en funt. To je kajpada mrzel curek na prvotno navdušenje.

Ne za strokovnjake. Kadar je začetek storjen, vedo, da mora biti nekje pot, ki vodi do cilja. In tako se je na tisoče učenjakov začelo baviti s problemom. Hitler je upregel sedem sto strokovnjakov za to delo—iz zelo razumljivih razlogov. Najbrže sam ne ve mnogo o atomu, ampak da je sila najvažnejši element vojne, mu lahko pove vsak kaprol. V Angliji eksperimentirajo najbrže iz enakih nagibov. V nevtralnih deželah prevladuje morda čista znanost.

Prva vest o novem koraku je prišla iz švedske. Profesor Wilhelm Krasny-Erger je iznašel nov aparat, ki je dokaj enostaven, a s

katerim se produkcija lahko zelo pospeši. Posluhuje se tako zvane termalno difuzijske metode in ker ta najbolj uspešno deluje s plini, rabi uranijev fluorid. Na prvi pogled tudi njegov način ne obeta veliko, kajti z enim "ekstraktorjem" bi potreboval 387,205 dni ali 1,088 let za izolacijo enega funta U-235. Toda tisoč takih enot potrebuje le 397 dni, deset tisoč enot le štirideset dni, sto tisoč enot samo nekaj manj kot štiri dni. En aparat stane sedaj sto dolarjev, tovarna, ki bi imela sto tisoč ekstraktorjev, bi stala deset milijonov dolarjev. Taka tovarna bi producirala v enem letu 91 in četrt funta čistega U-235, toliko kot 228,125 ton dobrega trdega premoga (antracita).

Med velikani električnega sveta se je že pričela tekma. Pri nas se bavijo General Electric, Westinghouse, Western Electric in menda še druga podjetja ne le z eksperimenti, ampak tudi z načrti za praktično delo; v Evropi je tekma seveda najbolj srdita med vojnimi strankami.

Vprašanje je, ali je na zemlji dovolj uranija za vse, ki bi se ga radi posluževali. Nekateri listi so bili v tem oziru zadnje čase zelo optimistični in so trdili, da je po vsem svetu dovolj uranija. To pa je očitno zmota. Velikih zalog uranija, katerih izraba se izplača, je doslej malo. Uranij se vedno najde le v zvezi z drugimi kovinami in rudami, vsekakor vedno z radijem in helijem. Uraninit (pitchblende), ki je glavni vir uranija, obsega celo vrsto drugih snovi. V Evropi so najvažnejše zaloge na Češkem, manjše pa v Angliji, Rusiji, Norveški, na Švedskem, Portugalskem in nekoliko na Saksonskem. Večje zaloge so v belgijskem Congu, v okraju Katanga, največje na zemlji so pa v Kanadi, toda na severu ob Medvedjem jezeru, kjer je leta 1930 Gilbert La Bine s svojim bratom Charlesom iskal zlato, katerega ni našel, pa je namesto tega odkril uraninit, ki je tedaj imel največjo vrednost zaradi radija, ki ga obsega ta ruda. Zgodba tega odkritja in zaprek, ki so na vseh straneh ovirale La Bina, vsled pomanjkanja denarja, vsled nezaupljivosti finančnikov, vsled oddaljenosti in osamelosti kraja, vsled skoraj popolnega pomanjkanja komunikacij in v veliki meri strahu nekaterih monopolistov, da bi utegnili cena radija pasti, ker se je res zgodilo, je zelo zanimiva, toda v okvirju tega članka ni prostora zanjo. Naj zadostuje, da se je bratoma naposled ven-

dar posrečilo, premagati težave in danes je tam, kjer je bila dotlej nepregledna ledena puščava, po kateri je bilo hruljenje viharjev skoraj vse, kar je bilo življenju podobno lepa naselbina z bujnim življenjem. Tovarna Eldorado, zgrajena leta 1933 je mogla začetkoma procesirati okrog petdeset ton rude na dan. Zahteve pa so neprenehoma naraščale in sedaj se obdela po sto pet in dvajset ton dnevno. Olje za operacije pumpajo tristo milj zapadno pri Fort Normanu ob reki Makenzie. Za vsako tono koncentrirane snovi je treba pet ton kemikalij, da se more producirati, kar povzročuje velike prevozne stroške; da se ti znižajo, so ustanovili rafinerijo v Port Hopeju, v pokrajini Ontario. Tja prevažajo koncentrate po vodi, včasih pa tudi z letali. Pozneje so našli v onih krajih še druge zaloge; o eni pravijo, da so jo odkrili Indijanci, ki so nekemu prospektorju povedali, da ima neki kraj ob jezeru Beaverlodge enak duh, kakršen vlada ob La Bine Pointu.

Ruda, ki jo kopljejo ob Medvedjem jezeru, je tako bogata, da dobe iz vsake tone poleg radija in uranija še po devet tisoč unč srebra. Prevozni stroški so še vedno visoki; začetkoma so znašali po 238 dolarjev za tono, zdaj so se znižali na 115 dolarjev. Novo odkritje U-235 bo brez dvoma silno povišalo zahtevo in tedaj ni izključeno, da zgrade železnico do Medvedjega jezera in morda tudi tovarno za ekstrahiranje te snovi.

Najstarejša znana zaloga uraninita je ona pri Jakimovu (Joachimstal) na Češkem. Odotni rudniki so že od leta 1517 v operaciji, ko še nihče ni vedel, kaj je radij, kaj uranij, kaj še le U-235. Ampak produkte iz teh rudnikov so rabili za izvrstna barvila. Prvi je oksid kovine izoliral Klaproth leta 1789, prosto rudo pa Peligot leta 1842. Uranijeve soli, sodium urananate in druge se mnogo rabijo pri izdelovanju in obdelovanju porcelana, pri slikanju stekla, za umetniške vaze itd. Zadnja leta je uranij postal važen tudi za gotove vrste jekla. Sploh se je polje, na katerem igra uranij vlogo zelo razširilo in se še vedno širi.

Vsi dosedanji uspehi se pa ne morejo meriti po svoji važnosti z možnostimi, ki jih obetajo poizkusi z U-235. Da je število znanih zalog uraninita omejeno, ne pomeni, da ni drugih, ki še niso odkrite in brezdvomno bodo začeli iskati to podzemeljsko bogastvo v mnogih

krajih. Ergerjeva metoda za ekstrakcijo nove snovi, enostavna kakor je, se mora vendar smatrati le kot začetek in nikakor ni izključeno, da bodo našli druge, še boljše metode ali pa vsaj njegovo izpopolnili. Saj tudi današnje lokomotive nadkriljujejo Stephensonovo kot Triglav krtino in Wrightovo prvo letalo je našlo mesto v muzeju in je pritlikavec v primeri s transoceanskimi aeroplani letošnjega leta. Odkritje uranijevega dvojčka in njegovih čudovitih lastnosti ne zaostaja za izumom parnega stroja, za Faradayjevim odkritjem dinamovega principa, Dieslovega stroja ali avtovega motorja. Vsi ti tehnični skoki so bili re-

volucionarnega pomena za industrijo, pa tudi za vse naše življenje. In če bo nekoliko funtov čudovite snovi zadostovalo ladji za pot okrog sveta, bo ista snov gonila tudi druge stroje in naprave v enako majhnih količinah — v enem gramu U-235 je dva tisoč petsto milijard atomov in na en funt gre skoraj 436 gramov—in o izpremembah, ki jih mora nova tehnika, kadar stopi v prakso in se razvije izzvati v našem življenju in v družbi, se more za enkrat le ugibati in sanjati.

Kakor pravi oznanjevalec znanih kinematografskih slik—Time marches on!

Žrtev

ANGELO CERKVENIK

Tragedija delavskega voditelja v treh dejanjih

DRUGO DEJANJE

Ob polosmih zvečer v delovni sobi inženirja Oskarja Renna.

Soba je preprosto, pa s poudarjenim umetniškim okusom opravljena. Ko se dvigne zastor, je v sobi že močno mračno, ker zastira poslednjim sončnim žarkom pogled v izbo velik kostanj, ki se vidi skozi vrata verande.

V sobi sedita ob pisalni mizi Renn in Marij. Renn je še krepak, po obrazu lepo porjav, že malone popolnoma osivel, petdesetletnik, ki napravi vtis skromnega, vendar pa samozavestnega moža.

PRVI PRIZOR.

RENN IN MARIJ.

RENN: Ne, na kaj takšnega ne bi bil mogel niti v sanjah pomisliti.

MARIJ (*nervozno*): Gospod inženir, za nohte mu gre! Utopljenec se prime celó za kačo, pravijo pri nas v Kalabriji.

RENN: Na kratko reasumirano: Če se ne bom prostovoljno odpovedal službi, me bo še danes počil, ali ne? (*Marij prikima.*) Kaj pa, če zdajle ob osmih pobegnem z brzim vlakom proti Dunaju? Tam bi lahko ostal mesec ali dva!

MARIJ: To bi bila voda na njegov mlin. Delavcem bi lahko rekel, da ste jo popihali.

RENN: Ne razumem, kaj bi delavci od tega imeli.

MARIJ: Delavci? Nič! Le on bi jim lahko natvezil, da ste zbežali, ker ste se z bali delavskih pesti! On bi pa še dalje v kalnem ribaril! In naposled, bodite prepričani, da mu ne bi ušli, zakaj navsezadnje bi vam vendarle zavil vrat. (*Nervozno.*) Vsak hip utegne priti sem ... Jaz bi rad šel ...

RENN (*nekaj premišljuje; naglo*): Ne boste šli. Tule, v sosedno izbo se skrijte! Če bo potrebno, mi boste priskočili na pomoč.

MARIJ (*ves prestrašen*): Kako? Saj to ... to vendar ne gre ... Pred njim bi me kar tako razgalili?! Najpametneje bo, če pokličete policijo!

RENN: Ne maram, da bi posegla vmes policija. Pod nobenim pogojem ne!

MARIJ: Gospod inženir, vi terjate mojo glavo! Ali ne veste, kaj pomeni ...

RENN (*se zasmee; zaničljivo*): ... izdajalec, mar ne?

MARIJ (*potrto*): Izdajalec, da ...

RENN (*zasmehljivo*): Malce se vendarle še sramujete! Še vedno postane lahko iz vas pošten človek!

MARIJ: Pomagal sem vam!

RENN (*odločno*): Nisem vas vabil, nisem vas prosil! Sami ste prišli.

MARIJ (*potrto*): Res je, toda...

RENN (*ježno*): Molčite in pojdite v sosedno sobo! (*Se dvigne ter mu odpre vrata v stransko sobo. Marij zapre za seboj vrata.*)

DRUGI PRIZOR.
RENN IN HILDA.

RENN (*stopi k vratom stranske sobe na drugi strani pozornice, jih odpre ter prav tiho pokliče*): Hilda, pridi sem!

HILDA (*je plavalasa, vitka, srednjevisoka, zagorela in v splošnem zelo prikupna. Na prvi pogled je moči ugotoviti, da je športnica.*): No, kaj?

RENN: Ali nisi slišala?

HILDA: Vse sem slišala. Ta novica me ni prav nič presenetila. Čudim se, da ni Marko že prej prišel na to pametno misel... (*se zasmeje*) Marko je možakar od pete do glave!

RENN (*zabljivo*): Roman ali kaj? Danes je pač velika moda, da se otroci bore proti očetom, ali ne? Ali si brala Turgenjeva "Očete in sinove"?

HILDA: Ne, žal še ne! Pač pa sem ravno včeraj prebrala neko tvoje predavanje.

RENN (*se začudi*): Moje predavanje?

HILDA (*zmagoslavno*): Tvoje, tvoje, ljubi oče! Predavanje, ki si ga govoril pred petindvajsetimi leti v nekem tajnem dijaškem krožku na Dunaju. Ali bi rad zvedel za naslov tega predavanja?

RENN (*zamišljeno*): Naslov?

HILDA: Naslov: "Marksova teorija o večvrednosti."

RENN (*mračno*): Vsak človek napravi v mladosti kakšno neumnost.

HILDA (*zbadljivo*): Jaz sem tudi mlada; dovoli, ljubi oče, da jo zatorej napravim tudi jaz!

RENN: Pa se menda vendar nisi zaljubila v tega... tega...

HILDA: No? V tega?

RENN: V tega demagoga!

HILDA: Vsi veliki ljudski voditelji, vsi veliki politiki, pisatelji, filozofi, vsi največji državniki in celo največji vojskovodje so bili veliki demagogi!

RENN: Hočes torej reči, da je ta Pečar Marko — velik človek?!

HILDA: Da, po njegovih žilah polje kri velikega človeka. Mogoče bo kdaj "velik človek"!

RENN: Nisem mislil, da si že tako daleč zašla. Ti bi morda nemara celo utegnila pomagati, da bi mi zavil vrat?

HILDA: No, tako tragično res še ni!

RENN: Vsak trenutek utegne priti Pečar.

HILDA (*se začudi*): Ali ga boš sprejel?

RENN: Zakaj pa ne?

HILDA: Menda vendar ne misliš, da se Marko šali?

RENN: Niti na kraj pameti mi ne pride, da bi dvomil o njegovi močatosti. Verujem pa tudi v njegovo pamet. Nemara utegnem koristiti njemu in vsemu delavstvu. Sploh bi se morali delavski voditelji in direktorji podjetij večkrat pomeniti o skupnih zadevah. Bilo bi bolje za prve kakor tudi za druge.

HILDA: Ali hočes potegniti za nos samo mene — ali mogoče celo samega sebe?

RENN: Ne razumem te.

HILDA: Pozabil si, do kakšnega spoznanja si prišel pred pet in dvajsetimi leti, ko si pisal tisto predavanje.

(*Nekdo pozvoni. Hilda se malce strese, Renn pa je popolnoma miren.*)

TRETJI PRIZOR.
PREJŠNJA IN SLUŽKINJA.

SLUŽKINJA (*vstopi*): Gospod Pečar, Marko čaka v predsobi ter želi vstopiti. Rad bi govoril osebno z gospodom inženirjem.

RENN: Čez pet minut ga pripeljite v sobo. Ste razumeli? Čez pet minut!

SLUŽKINJA: Da, čez pet minut. (*Odide.*)

ČETRTI PRIZOR.
PREJŠNJA BREZ SLUŽKINJE.

RENN (*odpre predal pisalne mize ter vzame v roke samokres. Nato zamenja stare nabojke z novimi in ga položi na mizo, na desno stran.*): Tako, ljubček moj, če se že morava dvobojevati, dovoli, da tudi jaz streljam. Ti, Hilda, pa sedi tamle k mizici. Pečar se bo vsedel poleg tebe. Če bo možakar zares segel po orožju, mu s krepkim udarcem izbij samokres iz roke! Pokaži, da si športnica.

HILDA (*zelo resno*): Prav nerodna stvar! Dobro, naj bo, ustregla bom tvoji želji, pa — dovoli mi, da povem iskreno — nič več zaradi tebe nego zaradi njega samega in njegove uboge stare matere!

RENN: Pametnejša si nego sem mislil!

HILDA (*ki je dotlej stala ob vratih ve-*

rande, stopi k mizici ter se vsede na določeno ji mesto): Tukaj sem! Na svojem mestu! Marko lahko pride.

RENN (*postaja nervozen, seže v žep ter pogleda na uro*): Deset minut čez polosmih.

HILDA: Saj veš, oče, da rada študiram psihologijo, že od nekdaj. Povej mi, ali nisi zdajle pogledal na uro, ker si malce nervozen? (*Renn zamahne z roko.*)

PETI PRIZOR.

PREJŠNJA IN MARKO.

(*Zasliši se trkanje.*)

RENN: Neumnost, Hilda! (*Bobna nervozno s prsti po mizi.*) Naprej!

MARKO (*stopi v sobo*): Dober večer, gospod inženir!

RENN: Bog daj, gospod Pečar!

MARKO (*zagleda Hildo*): Temačno je, gospodična! V prvem hipu vas nisem niti opazil. Klanjam se!

HILDA: Kar sedite, Marko, tu poleg mene! (*Mu seže v roko. Marko sede ter ji nekako nerad ponudi roko.*)

MARKO (*Rennu*): Nedvomno me niste pričakovali, ob tej pozni uri pa še celó ne!

RENN: Prav za prav sem vas že davno pričakoval. Vedel sem, da boste morali naposled potrkati na moja vrata.

MARKO (*vljudno, toda odločno*): Nisem prišel prosit milosti!

RENN: Napak ste me razumeli!

MARKO: Ali smem prižgati luč? Tako temno je tu, da je kar neprijetno.

RENN: Saj res, Hilda, prižgi luč!

HILDA (*vstane in prižge električno stropno svetilko*): Zdaj je zadosti svetlo?

MARKO: Hvala lepa, gospodična! (*Hilda se vsede na svoje staro mesto*). Gospod inženir, prosil bi... (*Nepričakovano umolkne in pogleda po strani Hildo.*)

RENN (*se smehlja*): Razumem, razumem. Hilda naj bi šla v svojo sobo! (*Razposajeno*) Vi Hilde še ne poznate dobro, čeprav prevračate skupno svoje športne kozolce. Hilda ima poleg dobrih lastnosti športa še eno, ne vem, če dobro ali slabo lastnost, skoraj bi rekel nekakšno policijsko lastnost. Hilda namreč rada prisluškuje!

HILDA (*razposajeno*): Oče ima prav, reči pa moram, da prisluškovanje menda res ni

kdo ve kako lepa, pač pa je vsaj včasih prav koristna lastnost.

RENN: No, potem je pač vseeno, če poslušam kar tu! Poleg tega pa je zelo važno, če imava oba pričo...

MARKO: Nemara pa bi vendarle bilo najbolje, če bi gospodična šla...

HILDA: Ne, nikakor ne, jaz ostanem tu!

MARKO (*se vda*): No, če je tako, pa naj bo! Gospod inženir, že šest tednov trpimo in vse to zaradi vas! Ali nimate niti trohice razumevanja za naše trpljenje in za naše pravice? Če bi bil jaz na vašem mestu, bi se prostovoljno umaknil!

RENN: Če bi bili prišli že pred pričetkom stavke sem, bi vam bil vse natančno razložil ter bi verjetno do stavke sploh ne bilo prišlo.

MARKO: Do stavke je moralo priti! Kje bi si moglo dati delavstvo mirno odtrgati kar trinajst odstotkov od svoje plače?

RENN: Saj prav to je tisto, o čemer bi se bila morala že zdavnaj pomeniti!

MARKO: Vaša trditev, da je količina dela posameznega delavca oziroma celote nasproti plačani mezdi za trinajst odstotkov premajhna, ne ustreza dejanskemu stanju.

RENN: Vse vaše protidokaze poznam. Bral sem jih v "Delavcu." Brez nadaljnega vam celó priznam, da imate deloma prav. Bil bi slab inženir, če ne bi tega vedel.

MARKO (*zagleda inženirjev samokres*): O, o, samokres na mizi...

RENN (*se smehlja*): Če verjamete ali ne: Jaz sem čarovnik in zdi se mi, da vidim v vašem žepu jopice — samokres!

MARKO (*je očitno presenečen*): Res je! V žepu imam samokres!

RENN: Opozarjam vas, tudi moj je nabit! Pa nadaljujva raje najin pogovor! Kje sva že nehala? Da, tole sem vas hotel vprašati: Ali niste brali, da je pred dvema mesecema naročil Tržaški Lloyd dve veliki tovorni ladji v Angliji? "Edinosti" ne berete? Tam je bilo črno na belem, da je "Ungaro-Croata" na Reki pravkar dobila novo potniško ladjo iz Anglije. Ali vam ni znano, da je tudi družba "Oceanija" naročila veliko tovorno ladjo v Nemčiji? Ali veste, kaj vse to pomeni?

MARKO: Skoraj bi rekel, da vem. Rekel bi, da se delničarji v Angliji in Nemčiji zadovoljujejo z manjšimi dividendami...

RENN: Motite se! Berite poslovna poro-

čila njihovih družb ter jih primerjajte s poslovnimi poročili naše družbe. Pri nas so izplačali manjše dividende nego njihove družbe.

MARKO: Pri nas doma pravijo: Če je Bog neskončno dober, je papir neskončno potrpežljiv!

RENN: Saj to, kar trdite je — oprostite — otročje!

MARKO: Predobro poznam poslovanje vseh takšnih družb!

RENN: Gospod Pečar, izobražen človek ste, bili ste deset let v Ameriki. Menda vendar ne boste hoteli trditi, da se morejo predložiti delničarjem napačna poročila!

MARKO: Čemu bi o tem mnogo razpravljala? Oba prav dobro veva, kako je s to stvarjo. Oba veva, da so tista poročila zgolj pesek v oči davčnim oblastem in delavstvu. Mogoče pa je, da so upravni stroški podjetja nesorazmerno visoki!

RENN: Ne morem tajiti. Vaše trditve niso čisto iz trte izvite. Poglavitnega vzroka, ki ubija našo konkurenčno zmožnost, pa nočete ali ne morete uganiti!

MARKO: In ta bi bil?

RENN: Bili ste v Ameriki in v Angliji, videli ste, kako dela ameriški in angleški delavec. Priznati mi morate, da ustvarja angleški delavec kakovostno in količinsko precej večje vrednote nego naš delavec, ki je tako rekoč še mlad, ki nima še tiste delavske tradicije, ki nima še v krvi takšnega smisla za metodo in tempo dela, kakršnega ima angleški, francoski in nemški delavec. V tem grmu tiči zajec, dragi prijatelj!

MARKO (*počasi in preudarno*): Vse to vem, gospod inženir. Če hočemo tudi mi kdaj ustvariti angleškemu, francoskemu in nemškemu delavcu enakovrednega delavca, moramo plačati primerno šolnino, pa ne samo delavci, marveč tudi delodajalci! Primerjajte plačo angleškega delavca z mizerno plačo našega delavca, pa boste videli, kako je vsa ta vaša teorija zgrajena na pesku!

RENN: Vi očitno nočete videti, da hoče angleški kapital zaslužniti vso Evropo. Če ne bi vedel, kdo ste in kaj ste, bi morali skoraj verjeti, da...

HILDA (*mu naglo seže v besedo*): Oče, nimaš prav!

MARKO: Plačanec sem angleškega kapitala, mar ne? (*Se nervozno zasmije.*)

RENN: Dobro premislite vso stvar! Prav dobro veste, da mednarodna konkurenca ne pozna nobenega usmiljenja, dobro veste, da bi moralo naše podjetje likvidirati, če bi šlo tako naprej, pa greste ter izzovete to stavko!

MARKO: Jaz? Stavka je spontano izbruhnila!

RENN: Pred tridesetimi minutami ste polnoma drugače govorili! Povejte po pravici, vi se hočete žrtvovati! Ali bi hoteli to storiti, če se ne bi čutili krivega?

MARKO: Kako naj to razumem?

RENN (*se dvigne*): Tako kakor ste, preden ste prišli sem, razložili družbi, ki je bila ob sedmih zbrana v stanovanju delovodje Nandeta Hreščaka!

MARKO (*za bežen hip onemi; nato pa mračno in odločno*): Da, sklenil sem, da se morate umakniti ali pa vas ustrelim...

RENN: Roke predse! Kakor hitro sežete v žep, sprožim! (*Dvigne revolver in ga nameri proti Marku.*) Dobro veste, da se ne šalim! Pa še nekaj! Policija in sodišče bosta smatrala vso to stvar za zaroto!

MARKO (*odločno*): To je bil moj sklep! Vsi so mi branili, toda, kdo je bil tisti podlež...

RENN (*malce zasmehljivo*): Je že tako na svetu! Od vekomaj! Živel je veliki idealist Kristus, ki je imel samo dvanajst apostolov. Od teh dvanajstih ga je eden prodal za trideset ničvrednih srebrnikov, eden ga je še v isti noči, mislim, celó dvakrat zatajil, ostalih deset pa se je razbežalo na vse strani...

MARKO (*se dvigne. Je silno žalosten in potr. Pretresujoče*): Kdo je bil tisti? Judež, kje si? (*Molk. Pri desnih vratih zaškripa pod. Marko se ozre proti vratom in prisluhne. Škripanje se zasliši še razločneje. Marko se zakadi proti vratom.*)

RENN: Primi ga, Hilda!

MARKO (*odrine Hildo, ki ga je skušala zadržati, da dekle kar odleti proti verandi.*) Judež, kje si? (*Že se zaleti v vrata, ki se na stežaj odpro.*) Ho... Marij... (*Pretresujoče*) Marij... (*Izgine v sobo. Sliši se divje dirjanje. Dvoje, troje revolverskih strel.*) Ušel mi je, mrha! (*Se vrne v izbo.*) Skozi okno je skočil na dvorišče. Kakor maček.

RENN: S takšnimi ljudmi se borite, s takšnimi ljudmi hočete zmagati? Ali vas je vaš veliki učitelj učil, da morate streljati na in-

ženirje, ki so prav tako nameščenci kakor vi sami?

MARKO (*dvigne samokres, Hilda pa mu ga bliskovito izbije iz roke, da odleti daleč v kot. Marko se zasmije.*): Zato torej ste ostali tukaj, gospodična!

RENN (*drži še vedno samokres v roki*): Ta vaš tovariš je prav za prav napravil nehote dobro delo. Onemogočil je strašansko neumnost. Podrl je grdo laž, s katero ste hoteli maskirati zlom stavke in svoj poraz.

MARKO: Prazne besede! Danes sem bil poražen jaz, jutri pridete na vrsto vi!

RENN: Tudi jaz pravim: Prazne besede!

MARKO: Ni ne prva ne poslednja stavka, ki ji grozi poraz, toda motite se, če mislite, da je stavka že zlomljena. Danes povem na zborovanju, da se imajo samo izdajalcu zahvaliti, da zmaga še ni popolna. (*Se obrne in odide.*) Pozdravljeni!

ŠESTI PRIZOR.

PREJŠNJA BREZ MARKA.

RENN: Zdi se mi, da se ta ne bo nikdar več boril. Resnično, žal mi ga je.

HILDA: Ne razumem te.

RENN: Njegova kri je močnejša nego njegov razum! Stavka se bo zrušila ter ga pokopala pod razvalinami!

HILDA (*odhajajoč*): Prav za prav je vse to tako žalostno.

SEDMI PRIZOR.

SAM RENN.

RENN (*zavpije za njo*): Pojdi na zborovanje v Ljudski dom. Čakal bom tu v sobi na tvoje poročilo. (*Hodi sem ter tja po sobi.*) Nekdaj sem predaval. Ali sem imel prav tistikrat ali danes? (*Intenzivno*) Tistikrat ali danes? Bil sem mlad... (*Tiho in žalostno*) Kako čudno in žalostno, da starost skoraj vedno premaga mladost... Čudno in žalostno!

ZASTOR

Slovenske ustanove v Clevelandu

Zbira in urejuje Ivan Jontez

Zarja I.

Socijalistični pevski zbor "Zarja" je bil ustanovljen dne 6. aprila 1916 kot odsek kluba št. 27 J. S. Z. Ustanovitev tega pevskega društva se mora šteti med najpomembnejše naše kuturne dogodke in sicer ne le zato, ker je izza svoje ustanovitve pa do danes vztrajno gojilo slovensko pesem in redno prirejalo koncerte, temveč tudi zato, ker je izšla iz njega druga pevska skupina enakega imena—samostojni pevski zbor "Zarja"—, ki je dvignila slovensko pevsko kulturo v Ameriki na višino, katere ni prej ne pozneje doseglo nobeno drugo slovensko pevsko društvo v Ameriki.

"Zarja" je imela prva leta samo moški zbor, leta 1920 pa je ustanovila mešan zbor, kar je še danes. Njen prvi pevovodja je bil Anton Gombač, katerega je kmalu nasledil Finec Popia Malem, ki je vodil zbor do l. 1920. Prvi koncert se je vršil dne 20. aprila 1919. v bivši Birkovi dvorani na St. Clair ave. Koncert je imel sledeči spored:

I. DEL.

- 1.) The Star Spangled Banner
svira orkester "Ilirija"
- 2.) Svoboda
poje pevski zbor "Zarja"
- 3.) Povejte, ve planine (A. Foerster)
poje pevsko društvo "Edinost"
- 4.) Soči
poje pevsko društvo "Soča"
- 5.) Poje finski mešan zbor
- 6.) Divja rožica
pojeta Mimie in Josie Milavec
- 7.) En starček je živel
Bariton solo s spremljevanjem klavirja, poje g. Ferluga
- 8.) Il Trovatore (selection)
svira orkester "Ilirija"

II. DEL

- 1.) Venček slovanskih pesmi
svira orkester "Ilirija"
- 2.) Cigani (F. Vogel)
s tenorskim solospevom, poje pev. zbor "Zarja"
- 3.) Kvartet pev. dr. "Edinost"
- 4.) Večerna
poje pevsko društvo "Soča"
- 5.) V tihi noči
poje odsek pev. zbora "Zarja"
- 6.) Good bye sweet day

- pojeta Mimie in Josie Milavec
7.) Morje (A. Hajdrich)
pojo skupna pevska društva
8.) Marseljeza
svira orkester "Ilirija"

Prvič pa je "Zarja" javno nastopila že dne 4. julija 1916. na skupnem pikniku socialističnih klubov na nekdanji Kastelčevi farmi, kjer je pela "Jaz bi rad rudečih rož."

Leta 1920 je dobila "Zarja" novega pevodjo v osebi Johna Ivanusha, pod čigar večšim vodstvom je hitro napredovala. Leta 1926 je praznovala desetletnico obstoja z opereto "Kovačev študent," s katero je žela velik uspeh, ki jo je tako navdušil, da je na Zahvalni dan 1. 1928 uprizorila Ivanushevo opero "Turjaška Rozamunda," leto pozneje pa Parmovo "Urh, grof Celjski."

Leta 1930 je nastalo v "Zarji" nevarno notranje trenje, ki je naposled privedlo do razkola. Spor se je pričel tekom boja za spremembo upravnega sistema pri Slovenskem narodnem domu. Večino v zboru so tedaj tvorili pevci in pevke, ki niso bili klubovi člani. Ta večina je zahtevala pravico, razpolagati z delnicami (glasovi) na seji delničarjev, ki je reševala sporno vprašanje. Klub je zahtevo odklonil, češ da je "Zarja" njegov odsek in njena imovina njegova last, torej tudi delnice. Tedaj je nastal razkol. Uporna skupina je zapustila "Zarjo" ter tožila klub št. 27 za ime, note, kostume in blagajno zbora. Tožbo je na prvi inštanci dobila, na drugi pa izgubila. Iz tega boja se je rodil "samostojni pevski zbor Zarja" ali "samostojna Zarja," dočim je originalni zbor poslej nastopal kot "socialistična Zarja."

Razkol in boj, ki je sledil, je silno odjeknil po Clevelandu in tudi po drugih naših naselbinah. "Zarja" sama je bila zelo prizadeta, kajti izgubila je svoje glavne pevske moči, dočim je tožba izčrpala njeno blagajno. Ostala je le peščica pevcev, ki pa je imela trdno voljo, ohraniti zbor pri življenju. Jeseni istega leta je imela "Zarja" spet toliko pevcev, sicer v naglici izvežbanih, a vendar sposobnih, da je 27. novembra podala koncert, na katerem sta gostovala zbora "Jadran" in "Cvet." Moralni uspeh je bil silen—velika dvorana Slovenskega narodnega doma, v kateri je nad 1.100 sedežev, je bila nabito polna; in čeprav ni bil zbor kvalitativno na višku, je bil deležen aplavza, da nikdar tolikšnega in ki nedvomno ni veljal samo petju, temveč—in najbrž predvsem ideji,

zaradi katere je šlo—ideji izrazito delavskega pevskega zbora. Koncert je vodil John Ivanush.

Naslednje leto je "Zarja" praznovala svojo petnajstletnico s koncertom in šaloigro "Snubač" (A. Čehov). Ob tej priliki je v spominski knjižici objavila sledeči seznam pesmi, katere je pela v teku svojega obstoja:

Moški zbor:

Budilna (C. Gramm), Cigani (F. Vogelji), Cvetlica (E. Adamič), Deklici, Delavski pozdrav (Ivanush-Tomšič), Dijaška (A. Nedved), Delavska himna (pl. Zajec), Dneva nam pripelji zar (Aljaš), Glas vetrov (Pogačnik), Gorski kraj (V. Novak), Hrepenenje (O. Dev), International (X), Jadranske vile (V. Novak), Jaz bi rad rudečih rož (Prelovec), Izgubljeni cvet (H. Volarič), Josephine polka (X), Kovačev študent (opereta, V. Vodopivec), Kvišku plava (O. Dev), Ljubezen in pomlad (A. Nedved), Lahko noč (J. Lahajnar), Marseillaise (J. Rouget), Milica (A. Foerster), Mi vstajamo (A. Aškerc), Morje Adrijansko (X), Miserere iz opere Il Trovatore (Verdi), Na grobeh (D. Jenko), Na planine (H. Sattner), Naša zastava (A. Foerster), Nocoj pa, oh nocoj (J. Ivanush), Občutki (J. Aljaš), O mraku (G. Ipavec), Pastir (F. Juvanec), Planinska (A. Foerster), Pobratimija (D. Fajgelj), Pomlad in jesen (Z. Pirnat), Pod oknom (J. Hladnik), Ponočni stražnik (R. Lavin), Pradedom (V. Mirk), Planinska roža (D. Ipavec), Potrkan ples (I. Hude), Povejte, ve planine (G. Resman), Pozdrav (F. Ferjančič), Rudeči prapor (V. Razbornik), Savska (G. Ipavec), Scherzando (E. Adamič), Slovenac i Hrvat (S. Vilhar), Socialistična koračnica (X), Sijaj, sijaj sončece (F. Ferjančič), Sirota (A. Hajdrih), Snubači (V. Vodopivec), Spak (A. Foerster), Slavček (F. Gerbič), Svoboda (X), Tri mi tuge (A. Foerster), Triglav (J. Aljaš), Vabilo (F. Gerbič), Večer na morju (A. Schwab), Večer na Savi (pl. Zajec), Venček narodnih pesmi (A. Grum), Veseli bratci (J. Pahor), Zapoje mi pesem, dekle (Prelovec), Zdravica (S. Prosdov), Združimo se (J. Ivanush), Zgubljeni cvet (H. Kolarič), Zalostinka (K. Kreutzer).

Ženski zbor:

Deklica in lilijska (A. Foerster), Gipsy Love Song (Herbert), Jefejeva prisega (H. Sattner), Jaz pa vrtec bom kopala (X), Kaj ne bila bi vesela (Hladnik), Lovska (F. Gerbič), Na morju (Ferjančič), Na jezeru (Tomšič-Ivanush), Slovenskim mladencem (H. Volarič), Solnce sije, livada zeleni (E. Adamič), Planinsko dekle (A. Nedved), Tehtni vzroki (R. Bavin), Vse mine (J. Ivanush), Zabe (A. Jalovec).

Mešani zbor:

Building Castle (X), Cvetočih deklic prsa bela (X), Če rudeče rože zapade sneg (Pavčič), Dobro jutro (A. Schwab), Domovina (A. Foerster), Ej, tedaj (G. Ipavec), Gorenjski slavček (iz opere, Foerster), Gor čez jezero (Treiber), Kukavica (G. Ipavec), Lastovkam (H. Sattner), Log za log se skriva (Premi), Na goro (F. Juvanec), Kadar mlado leto (Laharnar), Nazaj v planinski raj (Foerster), Na planine (H. Sattner), Naše gore (A. Foerster), Naš narodni dom (P. H. Sattner), Naša zvezda (A. Nedved), Oj polje razcveteno (J. Ocvirk), Oj planine (J. Aljaš), Opomin k petju (H. Sattner), Oj zbogom, ti planinski svet (Aljaš), O mraku (A. Vilhar), Petnajst let (E.

Adamič), Pozimi iz šole (H. Sattner), Pomlad (I. Hladnik), Rožmarin (J. Ocvirk), Rožmarin (prizor, Vodopivec), Rudeči sarafan (Foerster), Rožici (J. Lahajnar), Slavček (J. Aljaš), Spring Time (H. R. Palmer), Solnce čez hribe gre (Frjancič), Svarilo (J. Lahajnar), Še ena (A. Schwab), Triglav (J. Fleisman), Venček narodnih pesmi (A. Grum), Venec Vodnikovih pesmi (Foerster), Vesela tovaršija (X), Veseli pastir (A. Nedved), V gaju (V. Smihovec), V ozki jami (Foerster), Vijoličen vonj (A. Nedved), V saneh (E. Adamič), Volga Boatmen (X), Zarja (O. Dev), Zimski dan (J. Aljaš), Vzdihljaj slepega (Florjancič), Žalost (J. Pirnat), Ženin kos (J. Lahajnar), Slovanska pesem (Premrl), Dva venčka narodnih pesmi (Dr. A. Dolinar).

Moški kvartet:

Deklica mila (F. Gerbič), Hišica očetova (X), Jaz pa za eno deklico vem (X), Kazen (X), Hišica očetova (X), Moje rožice (A. Nedved), Oj Doberdob (Prelovec), Oj dekle, kajš' tak žalostno (Schwab), Pred slovesom (F. Gerbič), Pod oknom (Hajdrich), Pod okence pridem (X), Ptičica gozdna (Mejer), Sijaj lunica (F. Gerbič), Sinoči sem na vasi bil (Schwab), Vinska (F. Gerbič), V tihi noči (X).

Ženski kvartet:

Gulrja sem tiela imet (narodna), Ko ptičica ta mala (X), Kak lušno je tu na deželi (X), Pastirc pa pase ovce tri (X), Pesem raznih stanov (X), Tiček (J. Zerovnik).

Mešani kvartet:

Lahko noč (Foerster), Perice (P. H. Sattner), Pevec (Foerster), Slovo (J. Pavčič).

Opere:

Turjaška Rozamunda (John Ivanush), Urh, grof Celjski (V. Parma).

"Zarja" je bila tedaj številčno spet močna, kajti štela je 23 pevcev in 27 pevk. Pevovalja je bil še vedno John Ivanush.

Tako je "Zarja" srečno prevedrila neurje razkola. Toda slabe posledice tega razkola se čutijo še dandanes: med skupinama, ki sta se tedaj ločili, še vedno ni prišlo do miru, temveč sta si slej ko prej bolj ali manj nasprotni. Vsi dosedanja poskusi, privedi do resničnega zbližanja, so bili brez haska. Vsa znamenja kažejo, da bosta obe skupini slej ko prej hodili vsaka svojo lastno pot.

Leta 1932 je "Zarja" dobila novega pevovaljo v osebi Čeha Johna Krabca, ki jo še vedno vodi. Zadnjih deset let ima "Zarja" svoj glavni koncert redno na Zahvalni dan, navadno združen s kako igro, opereto ali pevskim prizorom. Ti koncerti so vedno dobro poseženi. Večkrat priredi koncerte tudi pozneje v sezoni. Njen zadnji koncert v lanskem sezoni se je vršil dne 7. aprila in na sporedu so bile poleg Molkove satirične komedije "Nevtralni Amor" sledeče pevske točke:

Mešan zbor: Dani se (H. Riva), Rože je trgala (I. Ocvirk), Zlata kanglica (A. Schwab) in Winter Song (F. Billard); ženski zbor: Slovenska deklica, Dekle, dekle, kaj bo s tabo (A. Mav), Po jezeru (J. Ivanush); kvartet: Popotnik (M. Bajuk) in Tri leta bom kopal (M. Bajuk); moški zbor: Moj deklič (P. Jereb) in Kam pa drev' v vas pojdemo; ženski trio: Desert Song (S. Romberg) in Kentucky Babe (A. Gerbel); dueti: Gorska roža, Naš dan (V. Čander), Sirota (M. Bajuk), Ko lansko leto sem mimo šel, Majska noč, Pada listje z javora (J. Krabec), Urbanova in Trtica mila (A. Grum); in soli: Indian Love Call, Ljubav moja hrepeni, Jennie With the Light Brown Hair (S. Foster).

Vsega skupaj je "Zarja" priredila okrog 35 koncertov, tri opere in več spevoiger in pevskih prizorov (Kovačev študent, Čevljar in vrag (D. Cerar), It can't be done, Čevljar baron, Pri zlatem sodčku (D. Cerar-M. Legov), Slamnati vdovec (Fritz Lorenz), Ponočnjaki (D. Cerar), Gostilna pri rdeči kolerabci (W. J. Lazar in A. Eppich) in Srce in denar (V. Vodopivec); in igre: Samosvoj (E. Kristan), Snubači, Grobovi bodo spregovorili, Snubač (A. Čehov), Black Ell (Miller Malleson), Kdo je blazen (E. Kristan), Na lahke obroke (I. Molek), žrtve kapitalizma, Doktor Kramp (I. Molek), Nevtralni Amor (I. Molek), in Heaven and Earth (D. Plemmer).

Ivanusheva opera "Turjaška Rozamunda" je bila prvič podana 29. novembra 1928 in ponovljena 30. decembra istega leta, Parmova "Urh, grof Celjski" pa 28. novembra 1929. Obe je dirigiral John Ivanush in spremljal Ivanushev orkester.

Dne 29. novembra 1934 je pa s sodelovanjem češkega socialističnega zbora "Vojan" uprizorila z znatnim uspehom Smetanovo dražestno opero "Prodana nevesta" v Funtkovem posrečenem prevodu.

"Zarja" je tudi gostovala na nešteti prireditvah v Clevelandu in okolici. Enkrat je gostovala v Girardu, O. in enkrat v Detroitu, Mich. Zbor šteje danes okrog 50 pevcev in pevk, med katerimi je precej naših mladih, tu rojenih fantov in deklet.

Zbor ima vaje v prostorih kluba št. 27 J. S. Z., katerega odsek je, v starem poslopju Slovenskega narodnega doma na St. Clair ave., v katerem se vrše tudi njegovi koncerti. Njegovi člani so obenem tudi klubovi člani, kar onemogoča spore zaradi kontrole, kakršen je privedel do razkola leta 1930. Zbor in klub sta tako drug drugemu v močno oporo.

"Zarja" je menda tudi edino pevsko društvo v Clevelandu, ki ima shranjene vse pro-

grame in spominske knjižice. Ta njen arhiv hrani Leo Poljšak, eden njenih najzaslužnejših članov, kateremu gre precejšen del zaslu-

ge, da se je ohranila pri življenju po omenjenem razkolu.

(Dalje prihodnjič.)

Ples mrtvih opic

V CENTRALNI in južni Ameriki je za arheologe, zgodovinarje in druge raziskovalce še mnogo dela. Včasih je slišati, da ni na naši zemlji nič več skrivnih kotov, odkar se Afrika ne more več imenovati "črni kontinent" in so otoki po Pacifiku večinoma znani, zaznamovani na zemljevidih in, kjer se more kaj prida pridelati, izrabljani z evropskim in ameriškim kapitalom, vsled česar ne bodo imeli mladi ljudje na tem polju nič več posla. "Doba avantur je minila in le vojne še izpreminjajo mape tega sveta..."

Ne. Mladi ljudje, ki imajo tisto "žilico," da jih dela doma nemirne in jih goni v tuji svet, najdejo še dovolj neznanih, zanimivih krajev in če hrepene po težavah slavnih prednikov, po zaprekah, ki zahtevajo junake, da jih premagajo, po slasti posrečenega odkritja, se jim ni treba bati, da jim tega kmalu zmanjka. Ledeni sever in enako ledeni jug nista edina kraja na naši zemlji, vredna raziskovalčevih naporov; mnogo jih je na vzhodu in zapadu, nad ekvatorjem in pod njim, kjer čakajo vsakovrstne skrivnosti, da jih odkrijejo sposobni ljudje in rešijo njihove vsakovrstne uganke, zgodovinske, zemljepisne, kulturne itd. V sami Ameriki so še ogromna ozemlja, belokožcem tako tuja, v nekaterih ozirih še bolj kot severni tečaj, preden sta Perry in Cook tekmovala za slavo prvega odkritja.

Marsikaj so že našli, kar je temeljito izpremenilo pojme o preteklosti kontinenta in njegovih prebivalcev pred Columbovim prihodom. Mnogo je znanega o visokih, nam seveda tujih kulturah Inkov, Majev, Aztekov, vendar pa je vse to še nepopolno, vrhu tega so pa kraji in plemena, nekatera še živa, druga izmrla, o katerih imamo le malo ali pa nič znanja. Ti kraji vabijo podjetne strokovnjake kakor svetloba mušice in jim stavljajo naloge, ki ne zaostajajo za naporu neustrašnih kapitalov, brez katerih bi bila plovba okrog Afrike neznana in bi v Avstraliji in Novi Zelandiji ne

bilo belcev in jim obljubujejo avanture, ki zasenčijo vsa doživetja Marka Polota. Mnogo jih je, ki so se posvetili temu delu in često tvegajo življenje, da bi obogatili znanje, po katerem najbolj hrepene tisti, ki že mnogo vedo pa čutijo, da to še ni dovolj in so prepričani, da je znanje največje in najčistejše bogastvo človeka. Včasih vodi eno odkritje do drugega, včasih postavljajo znana dejstva vprašanje po neznanem, včasih pomaga "slepo" naključje, včasih dajejo stare bajke in legende domačinov vpoštevanja vredne migljaje.

V srednjeameriški republiki Honduras je nekdanj živelo plemo, imenovano Čorotegani, katerih civilizacija je nemara starejša od majevske in azteške. Med ondnotnimi Indijanci je mnogo legend, ki se nanašajo na to ljudstvo in njihove šege in njihove tradicije govore o nekdanjem glavnem mestu Čoroteganov, ki je baje bilo posvečeno opičjemu bogu. V takih bajkah so doslej skoraj vedno našli kakšno resnično jedro in marsikateremu važnemu odkritju so pokazale pravo pot. V New Yorku imajo muzej ameriškega Indijanca (Museum of the American Indian) in tam je že sedaj bogata zbirka najraznovrstnejših predmetov, ki se nanašajo na življenje sedanjih in nekdanjih Indijancev. Vodstvo tega zavoda se je zanimalo tudi za omenjeni predmet in je letos organiziralo ekspedicijo v Honduras, katero je vodil Theodore Morde. V obsežnem okraju Mosquitia je letos delal pet mesecev — z vsemi zaprekami in težavami, ki si jih more želeti avanturist — in se misli vrniti tja za nadaljevanje svojega dela, ker je prepričan, da je našel kraj, kjer je nekdanj bilo mesto opičjega boga.

V verah primitivnih — in tudi dokaj civiliziranih — narodov so živali često igrale veliko vlogo. Egipčani so oboževali mačka; kipi enega njihovih bogov imajo včasih pasjo, včasih ibisovo glavo; budhističnim Indom je krava sveta; grški in rimski bogovi so pogo-

stoma nastopali v živalskih podobah; kačo srečamo v mnogih verah, tu z dobrim, tam s hudobnim pomenom, na primer v starem testamentu kot zapeljivko Eve. Ni torej posebno čudno, da so živali zašle tudi v indijanske vere. Zanimivo je le, da so Čorotegani častili opičjega boga tako, da so mu posvetili svoje glavno mesto. Opičji bog, tam imenovan Hanuman je namreč visoko češčen v kraju daleč od Amerike, v Indiji in pripisujejo se mu mogočna dejanja, ki nekoliko spominjajo, a še prekašajo Herkulova dela.

Sodeč po legendah, ki so se ohranile med sedanji Indijanci, je opičji bog v Hondurasu imel svoje duhovnike in najbrže so se mu žrtvovali tudi ljudje kakor na primer pri Aztekah ondotnim bogovom. Toda Indijanci, ki sedaj živijo v onih krajih, ne časte več opic, dasi imajo neko ceremonijo, ki je v najtesnejši zvezi s temi živalmi, namreč "ples mrtvih opic." Lepega ni na tej ceremoniji nič in marsikomu, ki nima dobrega želodca, bi najbrže postalo slabo, če bi jo gledal kakor jo je kot poseben privilegij gledal Morde.

Izključeno ni, da je to čudno praznovanje idejno v zvezi s češčenjem opičjega boga, ki se je vršilo pred tisoč ali več leti, ko je cvetela država Čoroteganov. Hram, ki je bil v njihovem velikem glavnem mestu posvečen temu bogu, je moral biti po opisih starih Indijancev plemena Paja in po dosedanjih, še površnih najdbah ogromna, z vsakovrstnimi kipi okrašena kamena stavba, pričajoča o nenavadni izurjenosti tedanjih zidarjev, ki so gradili za stoletja, tako da so nekateri zunanji zidovi pretrpeli vse napade bujnega, venomer napredujočega rastlinstva džungle. Toda če se je omenjeno praznovanje razvilo iz starega češčenja, je izgubilo nekdanji pomen in postalo pravo nasprotje oboževanja. Ceremonija ima vse znake maščevanja, za katero imajo sedanji Indijanci obrazložitev v svojih legendah.

Opico imenujejo "urus," kar pomeni "sina kosmatega moža." Njihovi dedje so po njihovem mnenju "ulaki," na pol ljudje, na pol duhovi, a videti so bili kot veliki "opičji možje." Indijanci v okraju Mosquitia verujejo, da živijo še vedno v visokem gorovju južnega Hondurasu in se ogibajo tistim krajem z nepremagljivim strahom.

Ena indijanskih legend pripoveduje v zvezi s temi bajeslovnimi bitji sledeče: Nekega

dne so trije teh kosmatih mož, ki so bili videti kot velike opice prišli v indijansko vas in so ugrabili tri najlepša in najmilejša dekleta. Odpeljali so jih v svoje gorske dupline in niti najhrabrejši indijanski bojevniki jih niso mogli rešiti. Dekleta so morala živeti s kosmatimi možmi in jim roditi otroke, ki pa niso bili človeška, ali vsaj deloma človeška bitja, temveč male opice — urusi, otroci kosmatih mož. "Ples mrtvih opic" je po zatrjevanju starih Indijancev ritual maščevanja za ugrabitev indijanskih deklet.

Kljub tej razlagi nekateri etnologi ne verjamejo, da je to pravi vir netečne ceremonije, ki je spojena z zelo praktičnim namenom, namreč z gostijo, pri kateri so "mrtve opice" glavna delikatesa. Prav to dejstvo daje etnologom povod, da slutijo v verskem kanibalizmu pravi postanek opičjega "plesu." Te vrste kanibalizem je bil v davni zelo razširjen in nekateri starinoslovci celo mislijo, da se je vse ljudožerstvo razvilo na podoben način. Gotovo je, da še danes kanibali, kjer jih je kaj ostalo, verujejo, da preidejo gotove lastnosti žrtve, velika moč, hrabrost, bistrovidnost, zvijačnost itd. v človeka, ki pojé lastnika teh lastnosti. V vseh verah, ki so prakticirale človeške žrtve, se lahko izsledijo enaka ideja. Najde se tudi pri Aztekah, ki so najbrže imeli stike s Čorotegani. V teku stoletij se je marsikaj zgodilo, kar je vplivalo na to, da se je kanibalizem opustil — tudi pri verskih obredih — in prav lahko je mogoče, da je namesto človeka opica postala žrtev. Pravljičar o ugrabljenih dekletih, ki se v več ali manj izpremenjeni obliki najde pri raznih drugih plemenih in starih narodih, je lahko nastala, da opraviči ubijanje opic.

Te male opice se ob gotovih časih selijo v velikih čoparih in takrat prirede Indijanci v honduraški džungli lov nanje. Love z loki in puščicami iz bambusa, na katere so pritrjene zelo ostre in v ognju strjene osti. Vsak mož ima tri puščice in z vsako mora zadeti po eno opico. Če ne zadene, nima pravice do drugega strela. Ubiti pa mora tri opice. To je zato, ker so trije kosmati možje ugrabili tri indijanska dekleta...

Če mladi mož ne prinese treh opic domov, je to slabo znamenje in vse pleme gleda pomilovalno nanj.

Med tem ko so možje na lovu, pripravijo žene vse, kar je potrebno za "ples." Najstarej-

še ženske imajo pri tem posebno važno nalogo, ker morajo pripraviti "mislo," neko močno opojno pijačo, izdelano na način, ki je po naših pojmih prav malo okusen. Ženske namreč žvečejo kasavo in listje nekega grma, ki ga Indijanci imenujejo "snik." Tekočino, ki jim ostane v ustih, spuščajo v velika, izdolbenim čolnom podobna korita. Tam začne kmalu vreti in kadar je pijača gotova, je njena alkoholna vsebina izredno visoka.

Kadar se moške vrnejo z lova, vsak s svojimi tremi opicami, se zapalijo ognji v velikem krogu in prižgo velike bakle. Tedaj se prične čudna slavnost. Obred vodi glavni žrec, dama suk ja tara, ki pride iz svoje kočice opravljen za to priliko. Velika ruta okrog pasu je vsa njegova obleka, toda vse njegovo telo je po-barvano, tako da se v odsevu ognja svetijo bele proge, narejene s kredo po nogah od pasu navzdol, počez po prsih in po obrazu. Okrog vratu ima veliko, čez prsa visečo "čarovno" ovratnico, narejeno iz majhnih lobanj ne-rojenih opic, iz požoltelih zob, iz mehurjev, v katerih imajo nevarne kače v džungli svoj strup, iz aligatorjevih krempljev in podobnih simbolističnih predmetov. S prstov mu štrle aligatorski zobje, ki so videti kakor veliki kremplji in v desnici ima dolgo puščico, na kateri je nasajena opica. Ropot velikih primitivnih bobnov — boben je najstarejše znano in pri mnogih plemenih še vedno edino glas-bilo — postane ob njegovem prihodu močnejši in polagoma naraste kakor grom, potem pa naenkrat utihne, ko dvigne dama suk ja tara desnico.

Ob tem času so Indijanci, bolj ležeči kot sedeči v razpetih plahtah, že na pol pijani od misle, katero jim točijo dekleta z resno uljudnostjo iz izdolbenih tikev.

Na žrečevo znamenje vse utihne. Ta od-koraka k ognju in na drugo znamenje se mu pridruži dolga vrsta mož, vsak namazan z oljem, da se mu koža sveti in okrašen s ptič-jim perjem. V velikem krogu se razvrstijo ob ognjih, v tem ko ostanejo žene in starci, ki niso več sposobni za lov izven ognjenega kroga. Žrec zapoje v jeziku, ki je ostalim Indijan-cem neznan in ti mislijo, da govori z duhovi. Bobni se zopet oglasijo in njih hipnotični ropot naraste do največje moči, potem pa naenkrat utihne kakor bi odrezal. Žrec se polagoma nagne naprej in postavi zadnji konec dolge

puščice trdno na zemljo. Potem se hipoma vzravna in porine drog puščice globoko v zemljo, tako da je na njej nataktna opica videti kot da sedi. Vsak Indijanec stopi tedaj k svojemu ognju in stori enako. V kratkem so vsi kresovi obkroženi z opicami na dolгих puščicah. Potem se moške vrnejo in sedejo v svoj krog.

Tedaj se prične "ples mrtvih opic." Ob vročem ognju se začne najprej kakšen rep krčiti in zvijati. Tu se kakšna opičja pest odpre in zopet stisne. Tam se zgane kakšna rama. Glava se nagne nazaj v nenaravnem položaju. Kakšno telo se popolnoma obrne. Vse to se godi ob plapolajoči svetlobi kresov, ob kateri postane vsa groteskna slika še bolj neverjetna. A ko opazijo moške, kako se telesa opic krčijo, repi migajo, roke iztezajo, kako "mrtve opice plešejo," se jim izvijajo iz grl glasnejši in glasnejši klici zadoščenege maščevanja, pri čemer pa vendar ne pozabijo, da obrnejo opico, kadar je treba, da bo prav pečena.

Seveda ni vse to kretanje nič drugega kot krčenje mesa in zvijanje kosti pod vplivom vročine in opice, ki so bile mrtve, preden so bile nasajene na dolge puščice, ne morejo čutiti ničesar. Domišljija Indijancev pa vendar naredi iz teh neprostopoljnih gibljajev "ples" in uživa ob njem.

Kadar se noben rep več ne zgane in so vsa telesa mirna, je "ples" končan. Vsak Indijanec vzame svojo puščico, stopi k žrecu in drži svojo opico pred njim. Žrec ima v roki dolgo cev iz bambusa in ko mu Indijanec pomoli svojo opico, vtakne cev skozi oko v možgane in izpije sok, ki se je nabral pod lobanjo. Le on ima pravico, da na ta način popije opičine misli...

Ko opravi vsak Indijanec to s svojimi tremi opicami, se prične gostija, katere se udeleži vsa družba in to je zaključek obreda.

Država Texas je imela, odkar so belokožci v Ameriki šest različnih zastav in gospodarjev. Od leta 1685 do 1763 je bila pokrajina francoska, do 1821 španska; potem je postala del Mehike do 1836; do leta 1845 je bila neodvisna, od 1845 do 1861 je pripadala Zedinjenim državam, od tedaj do 1865 se je pridružila konfederaciji, od tega časa pa je zopet del Zedinjenih držav.

Julkina zmota

E. K.

(Nadaljevanje)

Pogledal je Torna, ki je bil videti popolnoma miren in zazdelo se mu je čudno. Prav nič mu ne bi bil zameril, če bi bil povedal Julki vse, kar misli o njej in skoraj razočaran je bil, ko ni prišla iz prijateljevih ust nobena pikra beseda. Torn bi bil popolnoma opravičen, da bi jo naučil kozjih molitvic; on ni bil nikdar njen soprog, ni prebil z njo nobene intimne ure in nobeni obziri mu ne branijo zasluženega maščevanja. Sam pa ima spomine, pobledele, deloma pozabljene, pa vendar se včasih vračajoče in ti so človeku kakor uzda konju. Pa vendar ni nikjer zapisano, da bi moral sedeti tukaj in poslušati, kako je zadovoljna s svojim novim življenjem. Tako daleč ne segajo obveznosti nekdanjega soproga in nobene verige ga ne priklepajo na stol, na katerem sedi.

Pa vendar je sedel, dasi ga je z vedno večjo silo gnalo odtod. Kaj naj reče, kako naj obrazloži nenadni odhod?... Kakor da bi bil dolžan razlage, kakor da ne bi mogel enostavno reči: "Med nama je vse končano, ničesar si nimava več povedati, prt je prerezan in postelje so ločene, torej zbogom..." — Povsem jasne so bile besede v glavi, brez ovire so prišle na jezik, z jezika pa le niso šle.

Julka je govorila o svojih nakupih in Riku se je zdelo, da jo Torn posluša. Sam je le tu pa tam vjel kakšno besedo in nobena mu ni bila zanimiva. Bolj in bolj ga je prevzemal občutek, da sedi pri njegovi mizi tuja ženska, s katero nima nič skupnega, katere duša mu je neznana, katere misli ne razume. Le miza je bila med njima, a naenkrat je bilo, kakor da ju loči ogromna daljava... Zato ne sliši, kaj pripoveduje in njen obraz je v nekakšni megli...

Toda pač — ta beseda pa ona, ki mu pride brez zveze z drugimi v ušesa, pove, za kaj ji gre. V nekdanjem življenju — pred tisočletji, bi se zdelo — ko je bila žena Rika Dolnika, ni mogla kupovati takih reči, prodajalci se niso sukali okrog nje in se ji klanjali kakor da jo poznajo že davno. To naj bi njen nekdanji mož

posnel in se najbrže skesan potrkal na prsa... Ne — Julka, zmotila si se. Včasih si je tisti mož očital, da ti ni zgradil palače in te odel s svilo in s škrlatom, a to je minilo in sedaj ne misli delati nobene pokore za greh, katerega ni bilo nikjer kot v tvoji domišljiji. Če te osrečujejo cunje in igrače bolj kot ljubezen in vdanost, pa bodi srečna, a ne pričakuj od mene, da ti čestitam na dobrotah, ki nimajo zame nobene cene...

"Na kaj pa misliš?"...

Ali ga je res vprašala?... Morala ga je, menda že drugič...

"Ali mene vprašuješ?"

"Koga pa bi? Tako si zamišljen kakor da si sam nekje na daljnem otoku."

Pokimal je.

"Menda sem res bil na otoku — daleč — v južnem Pacifiku — sam, popolnoma sam."

"In si sanjal o dražestni ženski, sanjajoč na drugem otoku o tebi..."

Šaljive naj bi bile njene besede, ampak spremljal jih je občutek, ki ji je bil povsem nov. Ali je mogoče, da bi se zgodilo kaj takega? — Ona mu je pokazala, da ji je nepotreben, da lahko bolje živi brez njega, da ima dovolj privlačnosti za druge moške. V tem je bil najboljši del njenega triumfa. Pa da bi on... Da bi ji vrnil milo za drago? Da bi našel srečo z drugo ženo...? V srcu jo je zabolelo in jeza jo je obšla kakor da je on še vedno njena last in nima pravice do življenja in sreče brez nje. Toda potlačila je ta sentiment, kajti on ne sme niti slutiti, da gori kaj podobnega v njenih prsih. In — najbrže je njen strah smešen... Riko si ne bi znal poiskati dekleta in kje je žena, ki bi se zagledala vanj?...

"Menda ne žaluješ za tem, kar je bilo?" Na jezik so ji prišle te besede kakor da se niso porodile v njenih možganih, temveč jih je kdor narekoval. "Saj to v naših modernih časih ni nič nenavadnega in ti nisi starokopitnež. Posebno v družbi — mislim —"

Beseda ji je zmanjkala. Riko ji je pomagal.

"Vem. V tvoji sedanji družbi, ki jo ne

kateri smatrajo za edino družbo. — Pa kaj je posebnega v tej družbi?"

"Nič drugega — le to, da se ljudje ne vežejo več za večnost. Če spoznajo, da so se na eni poti zmotili, nastopijo drugo."

"In morda tretjo in četrto. Seveda, seveda. To niso novosti."

Julkina samozavest je pešala. Drugače bi moral govoriti, da bi ostala njena moč na vrhuncu. Sama ne ve, kako, le ne tako kot govori.

"Z nama je bilo tako — no — menda je bilo najboljše kakor se je zgodilo."

"Seveda je bilo najboljše tako."

Julka se je zdrznila. Pričakovala ni, da pritrdi, toda bolj kot to jo je osupnil glas, v katerem je bila odločnost in prepričanje. Hitro je prišel njegov odgovor kakor da mu ni bilo treba nič premišljevati. Trden je bil kakor da ne pripusti nobenega dvoma.

Nejasno ji je postalo v glavi in po sili je morala loviti misli.

Riko se ne čuti nesrečnega, ker ga je zapustila!

"Gospod Torn, vi morda mislite, da se je vse zgodilo brez pravega razloga in le po moji krivici..."

"Nič takega ne mislim. Brez razloga se še nikdar nič ni zgodilo, ampak najti pravi razlog je včasih težka naloga, včasih kar nemogoča."

"Tornu se ti ni treba nič opravičevati," se je nasmehnil Riko; "on ne zahteva tega. Tudi morda bolje razume vso stvar kot ti in jaz. Gotovo ima boljše oči. Ne le, da vidi več kot jaz, ampak tudi bolj globoko gleda in če ima sodbo o stvari, je vse tvoje razlaganje ne izpremeni. Sicer ga nisem vprašal, pa sem vendar prepričan, da se strinja z menoj — in kot se vidi — s teboj, da je najboljše kakor se je zgodilo."

"Tedaj mi pa ne moreta ničesar zameriti..."

"Zameriti?" Riko jo je pogledal kakor v velikem čudu. "Bil je dober kos življenja, ki sva ga prebila skupaj, pa me vendar nisi nikdar spoznala." Zmajal je z glavo, ko je hotela poseči vmes in nadaljeval. "Ne očitam ti. Tudi tega ne razumeš, a vendar je tako. Sama si si lahko več očitala kot sem ti jaz. Tak je moj značaj, ki ga nisem sam naredil, da je vedno poskušal, razumeti tvoje ravnanje in je

rajši opravičeval kot obsojal. To je morda pametno, morda neumno, ampak tako je bilo, ker drugače ni moglo biti. Tvoj značaj, ki ga tudi nisi sama izbrala, je drugačen. Ti nisi razmišljala o tem, ker ti take misli niso prihajale, jaz pa sem, ker jih nisem mogel pregnati. Čim dalje bolj je moj značaj zahajal v to smer in zato ti ne morem zameriti. Vse se je zgodilo kakor se je moralo zgoditi. Žal mi je, da moram pihnuti v tvojo veliko iluzijo. Storila si to, storila si ono. Nekateri reči si obžalovala, z drugimi si bila zadovoljna, z nekaterimi si se celo ponašala, četudi včasih le na tihem. Pa vendar se je, če natančno vzameš, vse to le godilo s teboj in nič drugače se ni moglo goditi; voda ne more teči v hrib, vulkan ne bruha po svoji volji, sršen mora pčiti, če ga uježiš. Zato ne morem zameriti, kar seveda ne pomeni, da nisem človek iz krvi in mesa, da ne čutim veselja in žalosti, da nimam upov in želja, da mi življenje ne prinaša zadoščenja in razočaranja..."

"Vse to je menda previsoko zame," je dejala Julka, ki so jo zadnje besede nekoliko potolažile, ker so ji sugerirale, da mu je menda vendar prizadela žalost in razočaranje.

Torn je pogledal na uro. Ko je prisedla, je upal, da kmalu odide, sedaj pa se mu je zazdelo, da je dan pokvarjen. Veselil se je Rikove družbe, a videti je bilo, da je do dobrega razbita. Če bi bil Riko pokazal najmanjše znamenje, da bi bil rad sam z Julko, bi prav lahko našel izgovor in se poslovil, ampak Rikovo vedenje je naravnost nasprotovalo taki misli. Vse govoričenje pa se mu je zdelo brez pomena in najrajši bi bil na čeden način končal ta zbor.

"Gospa Julka, ali imate svoj avto zunaj?" je vprašal.

"Moj avto?" Neprijetno jo je zadelo to vprašanje. Nikdar še ni mislila na to, zdaj pa je zopet začutila, da se ji godi krivica. Ampak odgovoriti je morala. Pozneje prerešeta vso stvar. "Moj avto? — Ne, gospod Torn, tako daleč še nisem, da bi se upala sama voziti po mestu. Zdelo se vam bo, da sem strahopetna, toda toliko se čita o avtnih nesrečah, da rajša najamem taksi, na katerega se lahko zanesem."

"O! — Res je, ti vozniki so zanesljivi."

(Dalje prihodnjič.)

Zakaj ni hotel Lipman najeti šoferja? Sramota je, da se ne more voziti s svojim avtom. Seveda, sam zase hoče imeti voz. Ona lahko prisede, kadar jo on milostno povabi! Tudi to se mora izpremeniti... Glasno pa je rekla:

"Spomnili ste me, da čas poteka. Morda se tudi vama mudi. Pokvarila sem vajin stanek."

"Ničesar nisi pokvarila," je odgovoril Riko. "Morda je bilo potrebno, da si prišla. Meni ta ura ni škodovala. Nemara bi lahko dejal še več — da mi je koristila."

Julka ga je pogledala po strani. Kako to misli? Ta hip ga nikakor ni razumela in začudo ji to ni bilo vse eno. Včasih ni prav nič dvomila o tem, da ga pozna, niti razmišljala ni o tem, sedaj pa se je križalo v njeni glavi vse, kar je govoril in neznana želja se ji je zbudila, da bi razvozljala voz.

Vzdihnila je.

"Vsaj laž ni bila tvoja navada, torej imam lahko mirno vest in ne bom se morala dolžiti, da sem ti, ali da sem vama ukradla dragoceni čas."

Vstala je.

"Oh ti nesrečni zavoji! Čemu mi jih je bilo treba vlačiti s seboj?"

"Sedite, gospa," je dejal Torn; "saj ste hoteli taksi, kaj ne? Pogledam in ustavim prvega, ki bo prost, potem vam pa pomagava z vašimi zakladi."

"Saj lahko sama..."

"Nikar se ne trudite."

"Počakajte, gospod Torn!"

Nenadoma, kdove odkod ji je prišla misel, njej sami čudna.

"Ne vem, kako bi povedala. Že prej sem mislila na to, pa so me vsi ti pomenki odvrnili in naposled sem skoraj pozabila. Hotela sem vaju prositi — povabiti."

"Ne v svojo hišo?" je vprašal Riko.

"Prav tja. Svoj prvi družabni večer prirediva. Ne bo dolgočasno. Malo večerjo bomo imeli, godbo, ples, za tiste, ki ne plešejo, bodo igre... Pridita še vidva..."

Skoraj proseče je zvenelo njeno vabilo.

"Riko, dejal si, da mi ne zameriš," je nadaljevala, ko ni bilo odgovora.

"Dejal sem in resnično je. Ampak razlika je vendar, ne zameriti ali pa narediti norca iz sebe."

"Zakaj norca? Pomagajte mi, gospod Torn. Povejte mu, da ni v tem nič smešnega."

"Smešno se mi ne zdi, toda Riko mora sam odločiti. Kar se mene tiče, mi morate oprostiti. Brez žene ne grem v nobeno veliko družbo, ona pa ne zahaja v take, mislim v velike privatne hiše. Včasih na koncert, včasih v gledališče, to je vse."

"Pa ti, Riko. Pokaži, kar sem prej rekla, da nisi starokopiten. V družbi boš našel ljudi, ki bodo tvojih misli. Prepričana sem, da se boš dobro imel."

Med tem, ko je govorila, je mislila, da ji bo pri drugih vabilih pomagalo, če more omeniti tudi njegovo ime. Saj nima mnogo izbere. Lipman je sestavil dolg seznam svojih znancev, pa mora tudi ona povabiti vsaj nekoliko ljudi... Njen občutek, da mora pregovoriti Rika, je postajal močnejši in močnejši kakor da je kdove koliko odvisno od tega, a prav sedaj, ko bi je bila največ potrebovala, jo je zapuščala zgovornost.

Na njeno začudenje je Riko brez nadaljnega prigovarjanja pristal.

"Pa dobro. Priznati moram, da ne vidim nobenega smisla v tem, ampak če ti bo to res zadoščenje, ti ga nočem kratiti. Povej mi, kdaj in kje, pa pridem, četudi morda le za kratek čas."

"Vedela sem, da si športnik," je vzkliknila in v srcu ji je zapelo kakor ob veliki zmagi.

Torn je stopil na ulico in čez pet minut se je vrnil z vestjo, da čaka taksi pred vrati. Bila je vesela, da je to skratilo poslavljanje.

(*Dalje prihodnjič.*)

Za krompirjeve olupke so, kot poroča londonski Tid-Bits, našli novo rabo v industriji. Če se še bolj stlačijo, je tako dobljena snov dobra za parketne pode in na poseben način se iz njih narede gladke deske. Ponekod rabijo krompirjeve olupke tudi pri izdelovanju lino-leja.

Ribbentrop in Ciano imata pogostoma diplomatske sestanke. Zanimivo pri tem je to: Von Ribbentrop ne zna besedice italijansko, grof Ciano ne razume in ne govori nemščine. Oba pa znata angleško in tako se morata na svojih konferencah posluževati jezika tistih, katere najbolj sovražita.

Za gospodinje

Divjačina

Lovska sezona je tukaj, med našimi ljudmi jih je mnogo, ki so si kupili licenco, obesijo, kadar je čas za to puško na ramo in vzamejo morda psa, ki komaj čaka na to, s seboj pa odrinejo v gozd ali k vodi in kadar se vrnejo, prinesejo, če se jim je sreča nasmehnila, v lovski torbi kaj s seboj, ali pa morda pripeljejo celo srnjaka ali jelena na "trailerju." Oni — in lovska sreča — so storili svoje, potem pa ima gospodinja svojo nalogo, kajti dandanašnji se ljudje ne zadovoljujejo več s surovo divjačino kakor so se morali v davnih časih, ko še niti ognja poznali niso.

Okusi so, kar je že davno znano, različni; nekateri ljudje niti ne pogledajo divjačine, drugi pa jo smatrajo za najtečnejšo hrano. Vsekakor mora biti mnogo naših kuharic pripravljenih na to, da prinese močiček kaj divjega domov, kar bo treba prirediti, da bodo jedci zadovoljni.

Divjačine je, kajpada, mnogo vrst in lahko se prirejajo na različne načine. Tukaj podajamo nekoliko navodil, ki utegnejo pomagati tistim, ki še niso imele opraviti z divjačino, ali pa jim dela sitnosti.

Race

Za racami naši lovci že hodijo in včasih se komu posreči, da pride z vsem svojim zakonitim deležem domov. Kadar govorimo o divjih racah, ne smemo pozabiti, da jih je v Ameriki več vrst, izmed katerih je nekaterih že začelo primanjkovati, tako da je vlada morala izdati zelo natančne naredbe za njih zaščito. Razlikujejo se po velikosti, po perju, po telesnih delih in tudi po okusu. Nekateri divje race imajo več ali manj okusa po ribah; da se to odpravi, je priporočljivo, da se vtakne v vsako raco po en olupljen majhen koren in se raca dene v vrelo vodo in se pusti v njej približno deset minut, preden se da peči. Korenje prevzame ribji okus, kar stori tudi čebula, katere pa nekateri ne marajo, češ da dobi tedaj raca okus po čebuli. Če so race mlade in se kuharica boji, da postanejo v vreli vodi premehe, si lahko pomaga s tem, da vzame prerezano čebulo in z njo lahno namaže osnaženo raco, vanjo pa vtakne nekoliko surovih brusnic (cranberries).

Najprej osnaži raco od zunaj in od znotraj in jo odrigni z vlažno, čisto cunjico. Pritrdi peroti z mesnimi kolci ali močnimi zobotrepci k telesu. Zmešaj nekoliko moke s soljo in poprom, posuj s tem raco in položi preko prsi nekoliko zrezkov slanice. Položi raco v ponev, dodaj dve žlici masti in prilij kupico vode. Naredi pečico na 500 st. F. in peči petnajst minut v tej vročini, potem znižaj na 350 st. in pusti to vročino, dokler ni raca dopečena.

Navadno ne delajo nadeva za divje race, toda kdor ga ima rad, ne bo nobene škode, če ga naredi kakor za domačo kokoš, gos ali purana.

Servira se divja raca z rjavo ali olivno omako, ali pa s kakšno marmelado; zlasti radi imajo nekateri ribizlovo.

Raca, imenovana "malard" je nekoliko suha, če se speče; nekateri kuharice zato nadevajo to vrst rac, položijo v ponev par zrezkov čebule, malce timijana (thyme) in zalijejo raco z malo vode, pa peko počasi eno uro v pokriti ponvi. Tekočino, ki se pri tem nabere, pa porabijo za omako.

Gos

Z divjo gosjo se ravna večinoma kakor z domačo. Ampak če so noge trde in kljun kot odrevenel, je priporočljivo, pariti ali v komaj kipeči vodi kuhati gos kakšni dve uri, preden se peče. Vsak nadev, ki se rabi za

domačo gos, je dober tudi za divjo. Kadar se gos vzame iz vode, jo je treba obrisati in pritrditi peroti. Potem se natlači v votlino nadev kakor za vsako perotnino in se zašije. Peče se v toplini 350 st. F., dvajset do pet in dvajset minut za vsak funt.

Z divjo gosjo se izvrstno vjemajo sadne kaše, n. pr. jabolčna ali brusnična, sadne ali kisle solate.

Fazan

Fazan se lahko peče na enak način, lahko se pa tudi ocvre prav tako kakor piščanec, le da je s fazana v ta namen treba potegniti kožo. Razreže se na primerne kosce, povalja v moki, jajcu in drobtinah — seveda tudi osoli — in se počasi cvre, najbolje na maslu, dokler se ne zmeha in postane lepo rumen. Nekateri sole šele, kadar so kosi ocvrti. Ocvrte kose daj na rešeto, da maščoba odpaklja, maslo v ponvi se pa lahko porabi za omako s smetano.

Srna

Če hočeš peči srnjakovino, je najboljša ponev z mrežico na dnu. Najboljši del je stegno. Treba je, da kos dobro obrišeš in potegneš suho kožico z mesa. Nadrigni meso s četrto kupice mehke maščobe. Izvedeni kuharji priporočajo za to rastlinske maščobe, katere so pod različnimi imeni na trgu. Če te ni pri roki, pa rabi svinjsko mast. Posuj nadrgnjeno meso s soljo, poprom in moko. Na dno ponve nasuj toliko moke, da bo tenko pokrito, potem položi meso na mrežico, položi na meso nekoliko zrezkov slanice in deni ponev v vročo pečico — 500 st. F. Tedaj pazi, kdaj bo moka na dnu zarumenela; treba bo za to približno pet minut. Nato dolij vrele vode, da bo dno pokrito in znižaj pečico na 350 st. Polivaj meso s tekočino, ki je v ponvi, vsaj vsakih petnajst minut in če je treba, zalij. Kako dolgo naj se peče, je odvisno od tega, koliko hočeš imeti meso pečeno. Da se dobro speče, je treba računati približno po pet in dvajset minut za funt; kolikor krajši je čas peke, toliko bolj je pečenka "angleška" (rare). Iz tekočine v ponvi se naredi izvrstna omaka. S srnjakovo počenko navadno servirajo kak žele, ki ni sladak, dobro se pa vjema tudi vsaka kislata solata.

Srnjakov stek delajo izvedeni kuharji v pečici pod plamenom. Malo več časa je treba zanj kot za goveji stek. Če je meso "močno," ga pred peko položi v olje, pomešano z limoninim sokom. Potem ga odcede, ne da bi ga brisali. Kjer imajo priprave za to, ga potem pečejo nad žrjavico; a tudi, če se peče pod plamenom, ga je treba pogostoma obračati, da se ne osmudi. Kadar je stek gotov, se posoli in posuje s papriko. Francoski kuharji ga položijo na zelo vroč krožnik in ga namažejo na obeh straneh z zmesjo masla in ribizlovega želeja (currant jelly), pri čemer rabijo dvakrat toliko masla kot želeja.

Zajčji golaž

Zajec se lahko peče, cvre, dela "divje," kar je odvisno od okusa, pa tudi od tega, kako je žival velika, kako je stara ali mlada, trda ali mehka. Za golaž mora meso biti mehko. Obriši ga dobro in zreži na primerne kose. Deni v kozico malo masti ali masla in razgrej. Položi kose v maščobo in obračaj po potrebi, da zarumene. Potem dolij toliko vrele vode, da bo meso pokrito. Naredi tak plamen, da bo voda komaj povrevala in kadar je meso že skoraj dovolj omehečano, dodaj šest do osem prav majhnih čebul, par koščkov korenja, en zrezan paradižnik (če tega nimaš, lahko porabiš malo kanglico naloženih naradižnikov), nekoliko narezane zelene in nasekljanega petršilja. Pomešaj

malo moke z maslom in daj to v ponev, pa zmešaj, da se tekočina zgosti. Posoli in popopraj po okusu, dodaj, če imaš rada, malo kadulje (Zajbla) in kadar je vse mehko, lahko serviraš. Temu golažu se kaj dobro prilagajo cmoki, če pa nimaš časa ali prilike zanje, lahko daš rezance (nudle) na mizo.

KROMPIRJEVI KRAPI.

Pust je bil včasih pravi čas za krape, ta postava pa vendar ni bila nikdar tako stroga, da se ne bi bili smeli peči tudi v postu in ob drugih prilikah. Nemara bo nekaterim gospodinjam všeč, če jim povemo, kako se naredijo krapci s krompirjem. Treba je za to

kupico krompirjeve kaše (zmečkanega

krompirja)

štiri žlice masla

tri jajca

kupico in četrt sladkorja

kupico mleka

štiri kupice moke

šest žličic pecivnega praška

žličico soli

pol žličice vanilje

četrt žličice muškata (nutmeg)

Imej vse pripravljeno, preden zmečkaš krompir, da ostane gorak. Zmešaj maslo med krompir in dobro stepi. Potem stepi jajca, dodaj sladkor po malem in stepaj, nato pa dodaj to k prvi zmesi. Pomešaj moko s soljo in precivnim praškom, presej trikrat in dodaj malo moke in malo mleka k prvi zmesi in stepaj. Kadar je vse porabljeno, dolij vaniljo, zmešaj in pusti testo eno uro, da se shladi. Tedaj razvaljaj testo na deski, izreži krape kakor navadno, ogrej mast v kozici in ocvri kakor navadne krape.

TISKOVNI FOND CANKARJEVEGA GLASNIKA

Prispevali od 4. septembra do 3. oktobra 1940:

Joseph Robich, Yukon, Pa.	\$.50
Joseph Kos, Detroit, Mich.	1.00
E. K.	5.00
Mary Ivanush, V spomin pokojnemu očetu J. Grillu	5.00
Anton Grill; pri krsti Jos. Grill-a	.50

Skupaj v tem izkazu\$ 12.00
Zadnji izkaz 213.19

Skupaj od 23. dec. 1939 do 3. okt. 1940 \$225.19
Odbor Cankarjeve ustanove in Cankarjevega glasnika se zgoraj omenjenim iskreno zahvaljuje. Želeli bi, da bi dobili mnogo posnemalcev.

Kadar začne voda vreti, ostane njena vročina vedno enaka, pa naj vre le tako malo, da se komaj opazi, ali pa tako, da prekipeva čez lonec. Da se more vročina vode povišati, je treba posebnih metod, ki se ne rabijo v kuhinji, temveč v laboratorijih.

Varijetni program

Cankarjeve ustanove

ki se vrši

v nedeljo 17. novembra 1940 ob dveh popoldne v dvorani društva "Postojnska jama," št. 138 SNPJ, Strabane, Pa.

PROGRAM :

Igra "Nevtralni amor." — Spisal Ivan Molek

Pevske točke. Pojejo clevelandski pevci.

Vabimo občinstvo iz Strabane in okoliških naselbin, da poseti ta program v velikem številu.

Vstopnina v predprodaji 40 centov. Vstopnice se dobijo pri odbornikih društva št. 138 SNPJ. Na dan prireditve bo vstopnina 50 centov. Pridite! — Vabi odbor Cankarjeve ustanove in društva Postojnska jama št. 138 SNPJ.